

Hartolan varhaiskasvatussuunnitelma 2019

Hyväksytty sivistys- ja hyvinvointilautakunnan kokouksessa 6/2019 § 46

Sisällys

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat	3
1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus.....	3
1.2 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma.....	4
1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma	6
2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet.....	9
2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet	9
2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot.....	14
2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua.....	17
2.4 Arvoperusta	18
2.5 Oppimiskäsitys.....	21
2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus.....	22
2.7 Laaja-alainen osaaminen	23
Ajattelu ja oppiminen	24
Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu	25
Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot	26
Monilukutaito sekä tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen.....	27
Osallistuminen ja vaikuttaminen	29
3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri.....	30
3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet.....	31
Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä	31
Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö	32
Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo	32
Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus	33
Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa	33
3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt.....	36
3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa.....	38
Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö	38
Monialainen yhteistyö.....	40
4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen	41
4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys	41
4.2 Pedagoginen dokumentointi	42
4.3 Monipuoliset työtavat	43
4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä	44

4.5 Oppimisen alueet	46
Kielten rikas maailma	46
Ilmaisun monet muodot	49
Minä ja meidän yhteisömme	51
Tutkin ja toimin ympäristössäni	53
Kasvan, liikun ja kehityn	55
4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia	58
Kaksikielinen varhaiskasvatus	60
5. Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki	62
5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet	62
5.2 Yhteistyö lapsen, huoltajan ja muiden asiantuntijoiden kanssa tuen aikana	64
5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa	65
5.4 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana	67
6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus	68
7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa	70
7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen	70

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatustalain¹ perusteella Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan paikalliset ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan ja varhaiskasvatus toteutetaan. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaa erityisesti varhaiskasvatustalaki, jossa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen sekä varhaiskasvatuksen tavoitteista. Esiopetus, jota säätelee perusopetuslaki, on osa varhaiskasvatusta². Esiopetusta ohjaa Opetushallituksen määräyksenä annettu Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.

Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää sekä tärkeä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla. Huoltajilla on ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta. Varhaiskasvatus tukee ja täydentää kotien kasvatustehtävää ja vastaa omalta osaltaan lasten hyvinvoinnista.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisen ohjauksen tarkoituksena on luoda yhdenvertaiset edellytykset varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten kokonaisvaltaiselle kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden lähtökohtana ovat lasten kasvuympäristön ja varhaiskasvatuksen toimintaympäristön muutokset. Lisäksi perusteissa on otettu huomioon lainsäädännön muutokset. Perusteita on valmisteltu sidosryhmäyhteistyössä hyödyntäen uusimpien tutkimus- ja kehittämistyön tuloksia.

Varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus on kolmitasoinen. Se koostuu valtakunnallisesta varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmista.

1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä sekä edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan

---

¹ Varhaiskasvatustalaki (540/2018)

² Perusopetuslaki (628/1998) ja perusopetusasetus (852/1998)

suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka³.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä⁴.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuksen järjestäjiä oikeudellisesti velvoittava määräys. Perusteasiakirja sisältää määräysten lisäksi kokonaisuuden ymmärtämistä avaavaa tekstiä. Jokaisen luvun päätteeksi on koottu paikallisesti päätettäviä asioita, jotka ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimista ja varhaiskasvatuksen toteuttamista. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on myös viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selventää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan.

Tässä perusteasiakirjassa tarkoitetaan **varhaiskasvatuksen järjestäjällä** kuntaa, kuntayhtymää tai yksityistä palveluntuottajaa⁵. Käsitettä huoltaja käytetään tarkoittaessa lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa.

1.2 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksen järjestäjien tulee laatia ja hyväksyä valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat. Varhaiskasvatussuunnitelman laatimisvelvoite koskee myös kunnan hankkimaa avointa varhaiskasvatustoimintaa ja kunnan valvomaa yksityistä lasten päiväkotitoimintaa tai yksityistä perhepäivähoitoa. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat ovat velvoittavia ja niitä tulee arvioida ja kehittää. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan laatia kaikkia toimintamuotoja koskevaksi (päiväkotitoiminta, perhepäivähoito ja avoin varhaiskasvatustoiminta) tai kullekin toimintamuodolle erikseen. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat sopia järjestäjärajat ylittävästä yhteistyöstä varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa, arvioitaessa ja kehitettäessä.⁶

Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Suunnitelmaa laadittaessa tulee ottaa huomioon paikalliset erityispiirteet, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset. Paikalliset suunnitelmat voivat tarkentaa valtakunnallisia perusteita, mutta ne eivät voi sulkea pois mitään lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämää tavoitetta tai sisältöä.

---

³ Varhaiskasvatuslaki 2 §

⁴ Varhaiskasvatuslaki 21 §

⁵ Varhaiskasvatuslaki 1 §

⁶ Varhaiskasvatuslaki 22 §

Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon muut paikallisella tasolla tehtävät suunnitelmat, kuten

- varhaiskasvatusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat ja päätökset
- esiopetuksen opetussuunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- mahdollinen perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma⁷
- kotoutumissuunnitelma⁸.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii siitä, että varhaiskasvatuksen henkilöstölle, huoltajille sekä lapsille annetaan mahdollisuus osallistua paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen⁹.

Lapsen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuuden ja eheyden turvaamiseksi esi- ja perusopetuksen edustajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen. Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa tehdään yhteistyötä kunnan eri hallinnonalojen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa (luku 3.3).

Varhaiskasvatuksen järjestäjä hyväksyy varhaiskasvatussuunnitelman erikseen suomenkielistä, ruotsinkielistä, saamenkielistä sekä tarvittaessa muulla kielellä annettavaa varhaiskasvatusta varten¹⁰.

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin¹¹. Paikallisen varhaiskasvatuksen arvioinnissa voidaan hyödyntää kansallista varhaiskasvatuksen tietovaranto Vardaa¹² sekä Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen arviointimateriaalia ja laadun indikaattoreita¹³. Arviointia käsitellään tarkemmin luvussa 7.

---

⁷ Lastensuojelulaki (417/2007) 12 § (1292/2013)

⁸ Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) 15 §

⁹ Varhaiskasvatuslaki 20 §

¹⁰ Varhaiskasvatuslaki 8 §

¹¹ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹² Varhaiskasvatuslaki 65–73§

¹³ Laki kansallisen koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013) ja Varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin perusteet ja suositukset, Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen julkaisu 24:2018

1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatusturva-oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma¹⁴. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohtana tulee olla lapsen etu¹⁵ ja tarpeet. Suunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan pedagogiselle toiminnalle. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevat tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin kehittämisessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen aloitettua päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Suunnitelmaa tarkennetaan lapsen tarpeiden mukaan säännöllisesti, vähintään kerran vuodessa¹⁶.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin sisältyy eri vaiheita. Prosessiin osallistuvat lapsen opetuksesta, kasvatuksesta ja hoidosta vastaavat henkilöt yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa. Päiväkodeissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö. Varhaiskasvatuksen sosionomin osaamista voidaan hyödyntää erityisesti lasten ja perheiden palvelujärjestelmän tuntemuksen osalta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin tarpeen mukaan. Varhaiskasvatuksen opettajan asiantuntijuutta voidaan käyttää perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa tehtäessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen osallistuvat tarpeen mukaan myös lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot.¹⁷

Lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää ja huomioida lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa¹⁸. Henkilöstön vastuulla on etsiä sopivat keinot lapsen näkökulmien selvittämiseksi. On tärkeää, että sekä huoltajan että henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta otetaan huomioon suunnitelmassa.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeä tuntee lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. Lisäksi laatimisessa otetaan huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta. Suunnitelmaa laadittaessa tai päivitetessä hyödynnetään lapsen mahdollista aiempaa varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä pedagogista

---

¹⁴ Varhaiskasvatusturvalaki 23 §

¹⁵ Varhaiskasvatusturvalaki 4 § ja HE 40/2018 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle varhaiskasvatusturvalaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi, luku 2

¹⁶ Varhaiskasvatusturvalaki 23 §

¹⁷ Varhaiskasvatusturvalaki 23 § ja HE 40/2018 vp, s. 99

¹⁸ Varhaiskasvatusturvalaki 23 §

dokumentointia (luku 4.2). Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet kuvaavat sitä, miten pedagogisella toiminnalla tuetaan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen ja oppimisen tuki ja sen toteuttaminen (luku 5.4)¹⁹. Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkehoitoa, laaditaan hänelle terveydenhuollossa lääkehoitosuunnitelma²⁰. Siltä osin kuin lääkehoitosuunnitelmaan sisältyvät tiedot ovat välttämättömiä lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi, kirjataan ne lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan²¹. Lääkehoidon toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa sovitaan paikallisesti.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista sekä lapsen tuen tarvetta, tuen riittävyttä ja tarkoituksenmukaisuutta on arvioitava, ja suunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. Suunnitelma on kuitenkin tarkistettava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy.²² Aloite suunnitelman tarkistamiseksi voi tulla lapsen kanssa työskenteleviltä henkilöiltä tai lapsen huoltajalta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioitaessa arviointi kohdistuu erityisesti toiminnan järjestelyihin ja pedagogiikan toteutumiseen.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

- lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä lapsen kiinnostuksen kohteet
- lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi ja toteutumisen arviointi
- lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki (luku 5)
- mahdollinen suunnitelma lääkehoidosta
- lapsen, henkilöstön ja huoltajan yhdessä sopimat asiat
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat
- tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä²³. Varhaiskasvatuslain mukaan lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä. Tiedonsiirron tavoitteena on turvata lapsen edun mukaisen varhaiskasvatuksen toteutuminen. Tietojen saamista ja luovuttamista koskeva säännös koskee myös tilanteita, joissa lapsi siirtyy kunnan tai yksityisen palveluntuottajan järjestämästä varhaiskasvatuksesta toisen kunnan tai palveluntuottajan järjestämään varhaiskasvatukseen tai

---

¹⁹ Varhaiskasvatuslaki 23 §

²⁰ Terveydenhuoltolaki (1326/2010) 8 §

²¹ Varhaiskasvatuslaki 41 §

²² Varhaiskasvatuslaki 23 §

²³ Varhaiskasvatuslaki 40 §

joissa varhaiskasvatuksesta siirrytään esiopetukseen tai perusopetukseen. Lapsen asiakkuus varhaiskasvatuksessa on julkinen tieto. Lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseen voi kuitenkin liittyä tietoja, jotka ovat salassa pidettäviä.²⁴

HARTOLASSA

Varhaiskasvatusta toteutetaan Varhaiskasvatuslain 540/2018 ja Valtioneuvoston asetuksen 753/2018, varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden 2018 ja Hartolan varhaiskasvatuksen linjausten mukaisesti.

Hartolassa on laadittu kunnan yleinen varhaiskasvatussuunnitelma, jota noudatetaan kaikissa toimintamuodoissa. Suunnitelmaa tarkennetaan toimintamuodoissa ottaen huomioon niiden erityispiirteet. Varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen on varsinaisen työryhmän lisäksi osallistunut koko varhaiskasvatuksen henkilökunta ja Hartolan Yhtenäiskoulun opettajat ovat kommentoineet sitä. Oppilashuoltoryhmässä sitä ovat kommentoineet ryhmän asiantuntijajäsenet. Huoltajat ja lapset ovat vaikuttaneet varhaiskasvatussuunnitelman sisältöön mm. vastaamalla varhaiskasvatuksen kyselyyn. Hartolan varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista seurataan säännöllisesti. Sitä kehitetään ja päivitetään tarvittaessa saadun palautteen perusteella (kts. tarkemmin luku 7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa).

Hartolan kunnan varhaiskasvatussuunnitelman pohjana ovat valtakunnalliset Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018. Paikallisesti päätettävät asiat ja täällä erityisesti painotettavat asiat on kirjoitettu lihavoidulla tekstillä otsikon "HARTOLASSA" alle joko kappaleiden väliin tai pääotsikkokokonaisuuksien jälkeen. Kaikki tekstissä mainitut työtavat ja menetelmät ovat esimerkkejä siitä, miten toimintaa voidaan toteuttaa.

Jokaiselle lapselle laaditaan henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma. Sen laatimiseen osallistuvat lapsen opetuksesta, kasvatuksesta ja hoidosta vastaava työntekijä, sekä huoltaja ja lapsi. Huoltaja täyttää lapsen kanssa kotona lomakkeen, jossa selvitetään lapsen ja huoltajan näkemys lapsen vahvuuksista, mielenkiinnon kohteista, osaamisesta, mitä hän haluaisi oppia ja missä hän tarvitsee harjoitusta, sekä huoltajan toive siitä, millaista yhteistyötä perhe varhaiskasvatukselta toivoo. Lomakkeen pohjalta käydään keskustelu huoltajan ja henkilöstön kanssa. Asetetaan tavoitteet ja suunnitellaan pedagogiset toimenpiteet tavoitteisiin pääsemiseksi. Sovitaan seuranta- ja arviointiajankohdat.

Varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta vastaa varhaiskasvatuksen opettaja. Tarvittaessa konsultoidaan eri alojen asiantuntijoita. Perhepäivähoitajat saavat tarvittaessa tukea varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen varhaiskasvatuksen opettajalta, varhaiskasvatuksen erityisopettajalta, tai varhaiskasvatuksen johtajalta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman ja siinä asetettujen tavoitteiden toteutumista arvioidaan säännöllisesti. Varhaiskasvatussuunnitelma tarkistetaan vähintään kerran vuodessa tai milloin siihen on lapsen tarpeista johtuva syy.

---

²⁴ Varhaiskasvatuslaki 41 § sekä esimerkiksi laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta (621/1999) 24 §

Lapsen siirtyessä toisen varhaiskasvatuksen järjestäjän palveluiden piiriin lapsen mukana lähetetään kopio lapsen varhaiskasvatussuunnitelmasta. Muutkin lapsen kasvatuksen ja opetuksen järjestämiseen liittyvät välttämättömät tiedot lähetetään uuteen varhaiskasvatustyksikköön, esiopetukseen tai perusopetukseen.

Esiopetus on osa varhaiskasvatusta. Hartolan esiopetuksen opetussuunnitelma on otettu käyttöön 1.8.2016.

Hartolan varhaiskasvatussuunnitelma ja Hartolan esiopetuksen opetussuunnitelma löytyvät sähköisessä muodossa Hartolan kunnan sivuilta.

Täydentäviä asiakirjoja

- Hartolan esiopetuksen opetussuunnitelma
- Lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma
- Suunnitelma lasten suojaamiseksi kiusaamiselta, häirinnältä ja väkivallalta
- Toimintamalli aikuisen epäasialliseen käytökseen puuttumiseksi lasta tai nuorta kohtaan
- Perusopetuksen opetussuunnitelma
- Oppilaanohjauksen ohjaussuunnitelma Hartolan yhtenäiskoulussa
- Aamu- ja iltapäivätoiminnan suunnitelma
- Seudullinen maahanmuuttajien valmistavan opetuksen suunnitelma
- Seudullinen TVT- suunnitelma (Tieto- ja viestintäteknologia)

2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jolla on monia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun.

2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Varhaiskasvatus on pyrittävä järjestämään lähellä palvelun käyttäjiä ja paikallisia tarpeita vastaavina aukioloaikoina²⁵. Varhaiskasvatusta voidaan varhaiskasvatustilain mukaan toteuttaa päiväkotitoimintana, perhepäivähoitona tai avoimena varhaiskasvatustoimintana²⁶. Laissa säädetty lapsen oikeus varhaiskasvatukseen koskee

²⁵ Varhaiskasvatustilain 5 § 4 momentti

²⁶ Varhaiskasvatustilain 1 §

päiväkodissa tai perhepäivähoidossa annettavaa varhaiskasvatusta. Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Esiopetuksessa olevalla lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen lain oikeuttamalla tavalla²⁷.

Kunta tai kuntayhtymä voi järjestää varhaiskasvatuksen itse tai hankkia varhaiskasvatuspalveluja julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Hankittaessa varhaiskasvatuspalveluja muilta palvelujen tuottajilta kunnan tai kuntayhtymän on varmistuttava siitä, että hankittavat palvelut vastaavat sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään varhaiskasvatusta koskevien säädösten sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti²⁸. Yksityisen palveluntuottajan ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta vastaavat kunnan toimielin tai sen määräämä viranhaltija, aluehallintovirasto sekä Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto²⁹.

Kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä³⁰. Muista kielistä määrätään luvussa 4.6.

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet perustuvat Suomen perustuslakiin, varhaiskasvatuslakiin ja varhaiskasvatuksesta annettuun valtioneuvoston asetukseen³¹ sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatukseen sovelletaan myös hallintolakia³² ja lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta³³. Suomen perustuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella³⁴. Varhaiskasvatuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki³⁵, tasa-arvolaki³⁶, Euroopan ihmisoikeussopimus³⁷, YK:n lapsen oikeuksien sopimus³⁸, YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista³⁹, YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista⁴⁰ sekä YK:n kestävän kehityksen tavoitteet⁴¹. Varhaiskasvatusta kehitetään inklusioperiaatteen mukaisesti. Kaikki

---

²⁷ Varhaiskasvatuslaki 1 ja 12 §

²⁸ Varhaiskasvatuslaki 5 § 2 momentti

²⁹ Varhaiskasvatuslaki 52 §

³⁰ Varhaiskasvatuslaki 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 89

³¹ Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

³² Hallintolaki (434/2003)

³³ Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)

³⁴ Suomen perustuslaki (731/1999) 6 §

³⁵ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)

³⁶ Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986)

³⁷ Euroopan ihmisoikeussopimus 1990

³⁸ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989

³⁹ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007

⁴⁰ YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista 2007

⁴¹ Kestävän kehityksen tavoitteet – Agenda 2030. YK:n yleiskokous 2015

lapset voivat osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta.

Kun lapsi tarvitsee kehitykseensä ja hyvinvointiinsa tukea ja saa sosiaali- ja terveydenhuollon tukitoimia ja palveluja, tällöin sovelletaan sosiaalihuoltolaki⁴², vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettua lakia⁴³, kehitysvammaisten erityishuollosta annettua lakia⁴⁴ ja terveydenhuoltolaki⁴⁵ sekä mitä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista muualla laissa säädetään.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista tavoitteista säädetään varhaiskasvatuslaissa. Tavoitteet ohjaavat perusteiden sekä paikallisen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa, toteuttamista ja arviointia.

Varhaiskasvatuslain⁴⁶ mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on

- 1) edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;
- 2) tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista;
- 3) toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
- 4) varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö;
- 5) turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä;
- 6) antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;
- 7) tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;
- 8) kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
- 9) varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;
- 10) toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

---

⁴² Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)

⁴³ Vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettu laki (380/1987)

⁴⁴ Laki kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977)

⁴⁵ Terveystuololaki (1326/2010)

⁴⁶ Varhaiskasvatuslaki 3 §

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on velvollisuus kertoa huoltajille varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta sen eri toimintamuodoissa. Huoltajalle järjestetään mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Lisäksi huoltajille järjestetään säännöllisesti mahdollisuus osallistua paikallisen ja yksikkökohtaisen varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin.

Lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen vaihtelee perheiden valinnan, lasten lakisääteisen oikeuden ja varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaan⁴⁷. Tämä tulee ottaa huomioon paikallisten suunnitelmien laatimisessa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä ja kehitys huomioon ottaen. Toimitilojen ja toimintavälineiden on oltava asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys⁴⁸. Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle on tarjottava täysipainoista ravintoa. Ruokailun on oltava tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu.⁴⁹ Varhaiskasvatus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamaton. Varhaiskasvatusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta tarkennetaan luvussa 6.

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista ja mitoituksesta annettuja säädöksiä⁵⁰. Kunnan käytettävissä on oltava varhaiskasvatuksessa esiintyvää tarvetta vastaavasti erityislastentarhanopettajan varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja⁵¹. Henkilöstön kelpoisuuksia koskevista siirtymäsäännöksistä säädetään varhaiskasvatuslaissa⁵².

Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon työsuojeluun ja turvallisuuteen liittyvät säännökset, henkilötietojen käsittelyä ja tietosuojaa koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat lait. Lapsia suojataan väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä suunnitelmallisen ennaltaehkäisemisen sekä välittömän puuttumisen avulla (Luku 3.1)⁵³. Turvallisuuden edistämisen tulee olla suunnitelmallista ja säännöllisesti arvioitua.

Kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava yhteistyössä opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista, sosiaalihuollosta, lastensuojelusta, neuvolatoiminnasta ja muusta terveydenhuollosta vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa⁵⁴. Varhaiskasvatuksen henkilöstöä velvoittavat

---

⁴⁷ Varhaiskasvatuslaki 12 ja 19 §

⁴⁸ Varhaiskasvatuslaki 10 §

⁴⁹ Varhaiskasvatuslaki 11 §

⁵⁰ Varhaiskasvatuslaki 25–33 § ja 75 § ja valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

⁵¹ Varhaiskasvatuslaki 25 §

⁵² Varhaiskasvatuslaki 75 §

⁵³ Varhaiskasvatuslaki 10 §

⁵⁴ Varhaiskasvatuslaki 7 §

myös säännökset, jotka koskevat sosiaalihuoltopalveluihin ohjaamista ja lastensuojeluilmoituksen tekemistä⁵⁵.

HARTOLASSA

Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jonka tehtävänä on edistää lapsen kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, oppimista ja hyvinvointia yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus edistää tasa-arvoa ja estää syrjäytymistä. Hartolassa vastataan varhaiskasvatuspalveluiden kysyntään tuottamalla perheiden tarpeiden mukaisia palveluja taloussuunnitelmien mukaisesti.

Laadukas varhaiskasvatuspalvelu perustuu ajan tasalla olevaan henkilöstön sisäistämään ja säännöllisesti päivitettyyn varhaiskasvatussuunnitelmaan, ja sen edellytyksenä on koulutettu ja jatkuvasti osaamistaan päivittävä pysyvä henkilökunta. Varhaiskasvatusta kehitetään paitsi paikallisesti, myös seudullisesti. Yhteistyötä tehdään Asikkalan, Heinolan, Hollolan, Kärkölan, Lahden, Orimattilan, Padasjoen ja Sysmän kanssa. Yhteistyömuotoja ovat palaverit ja koulutukset, ja aiheet liittyvät mm. lainsäädäntöön, arviointiin, hankkeisiin, varhaiskasvatussuunnitelmaan ja ajankohtaisiin varhaiskasvatusta koskeviin aiheisiin. Viisikkokuntien Hartolan, Joutsan, Toivakan, Sysmän ja Pertunmaan esimiehet tekevät yhteistyötä liittyen mm. varhaiskasvatuksen ajankohtaisiin kysymyksiin ja yhteisiin koulutuksiin.

Varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä ja mahdollistaa osallistumisen työelämään ja opiskeluun. Hartolan kunnan strategian yhtenä päätavoitteena on hyvinvoiva kuntalainen ja tavoitteen toteuttamisen keinoksi mainitaan mm. lapsiin panostaminen. Jokaisella hartolalaisella lapsella on subjektiivinen oikeus saada varhaiskasvatusta 20 tuntia viikossa silloinkin, kun vanhemmat ovat kotona.

Tavoitteiden toteutumisen tärkein edellytys on, että varhaiskasvatuksessa aloittavan lapsen etu ja tarpeet on otettu huomioon. Lapsen sijoituksessa otetaan huomioon mm. lapsen ikä ja yksilöllinen tuen tarve. Tuttu ryhmä ja tutut aikuiset luovat turvallisen ilmapiirin lapsen kasvuun, kehitykselle ja oppimiselle. Pienimmät lapset sijoitetaan mahdollisuuksien mukaan perhepäivähoitoon. Jokaisella perhepäivähoidossa olevalla lapsella on oma varahoitopaikka, jossa hän on vakituisen hoitajan ollessa ylityöstä johtuvalla vapaalla tai lomalla. Tiedonsiirto ja henkilöstön yhteistyö takaavat sujuvat siirtymät toimintamuodosta toiseen ja varhaiskasvatuksesta esikouluun.

Tuen tarpeessa oleva lapsi voi saada varhaiskasvatuksen erityisopettajan (VEO) palveluita ja tarvittaessa hänellä on mahdollisuus saada henkilökohtainen avustaja. Hartolassa kuukausittain kokoontuva Lasten kuntoutustyöryhmä (LaKu) on monialainen asiantuntijatyöryhmä, jonka tavoitteena on palvelujen saannin helpottuminen ja lapsen ohjaaminen oikeanlaisiin tutkimuksiin ja jatkotoimenpiteisiin, sekä konsultaatioavun antaminen lapsen kehityksen seurantaan ja jatkotutkimuksiin ohjaamisessa. Esiopetuksessa vastaava ryhmä on OHR.

Lasten hyvinvointia tukevat ensisijaisesti koti sekä varhaiskasvatushenkilöstö yhteistyötahoineen. Lapsi harjoittelee itsestä huolehtimista ja arjen taitoja niiden tukemana.

---

⁵⁵ Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) 35 § ja lastensuojelulaki (417/2007) 25 § (88/2010) ja 25 a § (1302/2014)

Lapsi osallistuu ja vaikuttaa aktiivisesti kykyjensä ja ikätasonsa mukaan ryhmänsä toimintaan ja harjoittelee oma-aloitteisuutta, vuorovaikutusta, sosiaalisia taitoja sekä vastuun ottamista omasta toiminnastaan. Kaikki arkipäivän tilanteet sisältävät mahdollisuuksia lasten vaikuttamiselle. On tärkeää, että lapsi tulee kuulluksi ja uskaltaa ilmaista omia ajatuksiaan ja tunteitaan.

Liikkumisen on todettu vaikuttavan lasten hyvinvointiin ja oppimiseen. Jokaisella lapsella on päivittäin oikeus liikkumiseen ja liikunnan iloon. Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositusten mukaan lapsen pitää liikkua kolme tuntia päivässä, joista varhaiskasvatuspäivän pituus huomioon ottaen n. kaksi tuntia varhaiskasvatuspäivän aikana. Varhaiskasvatuksessa vähennetään istumista ja lisätään liikkumista päivän kaikissa toiminnoissa.

Lapsia suojataan kiusaamiselta, väkivallalta ja muulta häirinnältä suunnitelmallisen ennaltaehkäisemisen ja välittömän puuttumisen kautta. Aikuisten läsnäolo ja välitön puuttuminen varmistavat, että lapsiryhmässä kukaan ei joudu ulkopuolelle tai tule kiusatuksi. Hartolassa on käytössä Toimintamalli aikuisen epäasialliseen käytökseen puuttumiseksi lasta tai nuorta kohtaan (kts. liitteet).

Tavoitteiden toteutumista arvioidaan säännöllisesti yhdessä lasten, tiimien, varhaiskasvatusyhteisön ja huoltajien kanssa. Huoltajilla on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteutumiseen ja arviointiin mm. säännöllisesti järjestettävän kyselyn kautta. Tavoitteiden toteutumisen arviointiin osallistuvat myös LaKu-ryhmä ja OHR. Huoltajille järjestetään säännöllisesti mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin esim. vasu-keskusteluissa, vanhempainilloissa ja kyselyissä. Myös päivittäisessä kohtaamisessa saatu palaute hyödynnetään varhaiskasvatusta suunniteltaessa ja kehitettäessä.

2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä avoin varhaiskasvatustoiminta⁵⁶. Varhaiskasvatustalain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteet ohjaavat kaikkia varhaiskasvatuksen toimintamuotoja. Varhaiskasvatustalain määrittellään, mitkä lain kohdat koskevat avointa varhaiskasvatusta⁵⁷. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot eroavat toisistaan. Esimerkiksi oppimisympäristöt, resurssit, henkilöstön koulutus ja kelpoisuusvaatimukset, henkilöstörakenne, lapsiryhmien koko sekä lasten ja henkilöstön välinen suhdeluku vaihtelevat. Eri toimintamuotojen ominaispiirteet otetaan huomioon paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa ja tavoitteita täsmennetään toimintamuodoittain.

On tärkeää, että huoltajat saavat riittävästi tietoa kaikkien toimintamuotojen sisällöistä ja ominaispiirteistä. Kunnan on järjestettävä ohjausta ja neuvontaa huoltajille tarjolla olevista

---

⁵⁶ Varhaiskasvatustalain 1 §

⁵⁷ Varhaiskasvatustalain 1 §

varhaiskasvatuspalveluista. Tarvittaessa huoltajan kanssa keskustellaan siitä, mikä varhaiskasvatuksen toimintamuoto ja laajuus vastaavat lapsen tarpeita ja etua. Neuvontaa ja ohjausta annetaan varhaiskasvatuspalveluihin hakeuduttaessa, sekä lapsen jo ollessa palvelujen piirissä.⁵⁸

Päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatus on yleisin varhaiskasvatuksen toimintamuodoista. Päiväkodeissa toiminta on ryhmämuotoista. Lapsiryhmät voidaan muodostaa eri tavoin ottaen huomioon esimerkiksi lasten ikä, sisarussuhteet tai tuen tarve. Ryhmien tulee olla pedagogisesti tarkoituksenmukaisia ja niiden muodostamisessa otetaan huomioon henkilöstön mitoitukseen ja ryhmien enimmäiskokoon liittyvät säännökset⁵⁹. Päiväkotien henkilöstön moniammatillisuus on laadukkaan varhaiskasvatuksen voimavara, kun kaikkien osaaminen on käytössä sekä vastuut, tehtävät ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla. Päiväkodeilla tulee olla toiminnasta vastaava johtaja⁶⁰.

Varhaiskasvatuslaki korostaa pedagogiikan merkitystä ja samalla varhaiskasvatuksen opettajien ja erityisopettajien pedagogista vastuuta⁶¹. Kokonaisvastuu lapsiryhmien toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä on varhaiskasvatuksen opettajilla. Varhaiskasvatuksen opettajat, erityisopettajat, sosionomit, lastenhoitajat ja muu varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelevat ja toteuttavat toimintaa yhdessä.

Perhepäivähoito on pienessä ryhmässä toteutettavaa varhaiskasvatusta. Sitä järjestetään perhepäiväkodissa, joka voi olla yksityiskoti tai muu kodinomainen hoitopaikka⁶². Perhepäivähoitoa voidaan järjestää yhden tai kahden hoitajan toteuttamana tai erityistapauksissa kolmen hoitajan yhteisesti toteuttamana varhaiskasvatuksena⁶³. Perhepäiväkotien henkilöstömäärässä sekä muodostettaessa lapsiryhmiä tulee ottaa huomioon vammaiset ja muuten tukea tarvitsevat lapset⁶⁴. Perhepäivähoitajat vastaavat oman ryhmänsä toiminnasta. Pedagoginen johtaminen ja toiminnan ohjaus tukee perhepäivähoitajien tavoitteellista toiminnan suunnittelua ja toteuttamista.

Avoimen varhaiskasvatustoiminnan toteutus ja painopisteet vaihtelevat varhaiskasvatuksen järjestäjän päätösten mukaan. Avointa varhaiskasvatustoimintaa voidaan järjestää esimerkiksi leikki- tai kerhotoimintana. Toiminta on ohjattua ja tavoitteellista. Avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota esimerkiksi ulkoilua, leikkiä, taide- tai liikuntakasvatusta. Lisäksi avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota huoltajille ohjattua yhdessäoloa lasten kanssa

---

⁵⁸ Varhaiskasvatuslaki 4 ja 16 §

⁵⁹ Varhaiskasvatuslaki 34–36 §

⁶⁰ Varhaiskasvatuslaki 25 §

⁶¹ Varhaiskasvatuslaki 2, 25 ja 35 §

⁶² Varhaiskasvatuslaki 1 §

⁶³ Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018) 2 §

⁶⁴ Varhaiskasvatuslaki 38 §

sekä muita sosiaalisia kontakteja. Avoimen toiminnan tulee olla suunniteltua, jotta varhaiskasvatustavoitteet voidaan ottaa siinä huomioon. Tavoitteet tulee ottaa sitä kattavammin ja laaja-alaisemmin huomioon, mitä säännöllisemmin ja useammin lapset toimintaan osallistuvat. Toiminnan luonteen mukaan tietyt tavoitteet voivat painottua muita enemmän.⁶⁵

Vuorohoitoa on järjestettävä tarpeen mukaisessa laajuudessa lapselle, joka tarvitsee sitä huoltajan työssäkäynnin tai opiskelun vuoksi. Vuorohoitoa voidaan järjestää iltaisin, viikonloppuisin ja öisin päiväkotitoimintana tai perhepäivähoitona. Vuorohoidossa lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen on usein epäsäännöllistä. Tämä tulee huomioida pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa.⁶⁶

HARTOLASSA

Hartolassa varhaiskasvatusta järjestetään suomen kielellä päiväkodissa, perhepäiväkodissa ja perhepäivähoitona. Päiväkoti Vantussa on kaksi ryhmää: 3-5 -vuotiaat Saturuusut ja 6-vuotiaat Metsätähdet. Vantussa työskentelee varhaiskasvatuksen opettajia, varhaiskasvatuksen lastenhoitajia ja perhepäivähoitajia. Varhaiskasvatuksen johtaja toimii päiväkodin johtajana ja vastaa koko varhaiskasvatuksesta.

Perhepäiväkoti Onnimannissa on kaksi ryhmää: Kissankellot ja Vanamot. Onnimannissa työskentelee varhaiskasvatuksen lastenhoitajia ja perhepäivähoitajia. Siellä tarjotaan myös vuorohoitoa sitä tarvitseville.

Perhepäivähoitoa järjestetään perhepäivähoitajien omissa kodeissa. Perhepäivähoitajalla voi olla hoidossa enintään neljä kokopäiväistä lasta ja yksi osa- päiväinen esiopetusikäinen lapsi. Perhepäivähoito on kodinomaista varhaiskasvatusta, jossa korostuvat perushoito ja leikki.

Varhaiskasvatusta järjestetään tarvittaessa myös perhepäiväkoti Pikku Mannissa. Sinne voidaan sijoittaa kahdeksan lasta ja siellä työskentelee varhaiskasvatuksen lastenhoitaja ja perhepäivähoitaja.

Tarvittaessa varhaiskasvatusta järjestetään ostopalveluna.

Hartolan varhaiskasvatuksessa on mahdollista saada lapselle tilapäistä parkkihoitoa päiväaikaan. Parkkihoitoa voidaan järjestää kaikissa toimintamuodoissa silloin, kun ryhmissä on tilaa.

Varhaiskasvatustalaki (540/2018) määrittelee henkilöstön koulutuksen ja Valtioneuvoston asetus (753/2018) määrää henkilöstömitoituksen varhaiskasvatuksessa.

Kokonaisvastuu lapsiryhmän toiminnasta, suunnittelusta, toteutumisesta, arvioinnista ja kehittämisestä on varhaiskasvatuksen opettajalla. Varhaiskasvatuksen opettajat, varhaiskasvatuksen lastenhoitajat ja muu varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelevat ja

---

⁶⁵ Varhaiskasvatustalaki 3 § 2 momentti ja HE 40/2018 vp, s.85

⁶⁶ Varhaiskasvatustalaki 13 §

toteuttavat toimintaa yhdessä. Tarvittaessa varhaiskasvatuksen erityisopettaja on mukana varhaiskasvatuksen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa.

Esiopetus on osa varhaiskasvatusta. Esiopetusta säätelevät perusopetusta ja varhaiskasvatusta koskevat lait, esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet ja Hartolan esiopetuksen opetussuunnitelma. Lapsella on oikeus saada maksutonta esiopetusta oppivelvollisuutta edeltävänä vuonna. Hartolassa esiopetus järjestetään päiväkotikiikossa Vantussa Metsätähtien ryhmässä.

2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatus on tärkeä osa lapsen kasvun ja oppimisen polkua. Varhaiskasvatus luo perustaa elinikäiselle oppimiselle. Lapset tuovat varhaiskasvatukseen mukanaan aiemman elämäkokemuksensa, jossa merkittävänä tekijänä ovat huoltajien ja lasten väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet. Henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapseen. Huoltajien ja henkilöstön välinen yhteistyö tuo lasten elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta. Sovittaessa lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteista avoin, arvostava ja tasavertainen kohtaaminen on tärkeää. Säännöllinen yhteistyö on oleellista, jotta perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden.

Lapsuuden merkityksen ymmärtäminen sekä tietämys lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta ovat pedagogisen toiminnan perustaa. Yhtä tärkeää on tuntee jokainen lapsi ja ottaa huomioon hänen yksilöllinen kehityksensä. Lapsen tunteminen edellyttää mahdollisimman pysyviä vuorovaikutussuhteita henkilöstön ja lasten välillä⁶⁷.

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen henkilöstö tuntee koulutusjärjestelmän sekä sen eri vaiheiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä luo yhteistyön rakenteet ja tiedon siirron käytännöt, joiden avulla siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana sekä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen ovat mahdollisimman sujuvia. Siirtymävaiheissa tehdään huoltajan kanssa yhteistyötä lapsen edun mukaisesti. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen aikana koottuja dokumentteja, joissa kuvataan lapsen kehitystä ja oppimista,

---

⁶⁷ Varhaiskasvatustilanne 3 § 1 momentti 5 kohta

sekä lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tiedon siirrossa noudatetaan voimassa olevia säädöksiä.⁶⁸

HARTOLASSA

Ennen varhaiskasvatuksen aloittamista huoltaja täyttää tutustumislomakkeen, josta henkilöstö saa perustiedot lapsesta. Kun lapsi aloittaa varhaiskasvatuksessa, hänelle tehdään palvelusopimus. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tehdään yhdessä huoltajan kanssa, kun henkilöstö on ehtinyt tutustua lapseen. Huoltajilta henkilöstö saa lisää arvokasta tietoa lapsesta, hänen taidoistaan, tavoistaan, erityispiirteistään ym. Yhdessä arvioidaan lapsen mahdollista tuen tarvetta. Tieto auttaa asettamaan yhteiset tavoitteet, henkilöstöä suunnittelemaan oppimisympäristön ja pedagogisen toiminnan, sekä jakamaan vastuut. Tarvittaessa voidaan tehdä monialaista yhteistyötä.

Lapsi saatetaan ryhmän jäseneksi varaamalla alkuvaiheessa riittävästi aikaa tutustumiseen. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma mahdollisine dokumentteineen ja kasvun kansio kulkee mukana toimintamuodosta toiseen ja lapsen siirtyessä esiopetukseen. Lapsen mennessä varahoitopaikkaan mukana kulkee Varahoitolapsi – kaavake, jossa on tärkeimmät tiedot lapsesta, sekä vanhempien yhteystiedot.

Esiopetuksen opetussuunnitelmassa on kuvattu yksityiskohtaisesti lapsen siirtyminen esiopetuksesta kouluun.

Yhteistyö henkilöstön ja eri toimintamuotojen kesken on jatkuvaa. Sitä tapahtuu mm. suullisesti, tiimipalaverissa, kirjallisesti, puhelimitse, s-postilla, tekstiviestein ja kirjeinä. Yhteistyö liittyy esim. toiminnan suunnitteluun, tiedottamiseen, tiedonsiirtoon lasten asioissa, lomiin, varahoidon järjestelyyn, sijaisjärjestelyihin, ja varhaiskasvatuksen sisäiseen yhteistyöhön. Eri toimintamuodot tekevät yhteistyötä myös retkien, erilaisten tapahtumien, juhlien ja vanhempainiltojen merkeissä. Kaikille toimintamuodoille yhteisiä koulutuksia järjestetään säännöllisesti.

2.4 Arvoperusta

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus ja lapsen syrjäntäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen⁶⁹, varhaiskasvatustilain⁷⁰ ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti⁷¹.

⁶⁸ Esimerkiksi varhaiskasvatustilain 40–42 §

⁶⁹ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989

⁷⁰ Varhaiskasvatustilain 20 §

⁷¹ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007

Lapsuuden itseisarvo

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdä, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä.

Ihmisenä kasvaminen

Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan.

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseän, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista.

Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään.

Lapsen oikeudet

Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti. Lapsella on oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. Lapsella on oikeus saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita.⁷²

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus

Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri.

Varhaiskasvatus rakentuu moninaiselle suomalaiselle kulttuuriperinnölle, joka muotoutuu edelleen lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksessa.

Perheiden monimuotoisuus

Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatukseen luuo edellytyksiä hyvälle kasvatusyhteistyölle⁷³. Lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.

Terveellinen ja kestävä elämäntapa

---

⁷² YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989

⁷³ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunteita ja esteettistä ajatteluaan. Varhaiskasvatuksessa tunnustetaan ja noudatetaan kestävän elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatus luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyyden olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle.

HARTOLASSA

Henkilöstö keskustelee yhteisistä arvoista ja ne näkyvät toimintayksiköiden toimintakulttuurissa ja sen kehittämisessä. Lapsi kohdataan yksilönä ottaen huomioon hänen persoonaansa. Jokainen lapsi on merkittävä ryhmänsä jäsen. Ryhmään kuuluvat aikuiset ovat keskeisiä turvallisen vuorovaikutusilmapiirin luoja ja toimivat malleina lapsille. Henkilöstö, joka on sitoutunut yhteisesti sovittuihin asioihin kunnioittaa perheiden arvoja, monimuotoisuutta ja paikallista kulttuuria.

Lapselle tarjotaan mahdollisuus tutustua lähellä olevan luonnon ilmiöihin. Ulkoilun aikana tutustutaan luontoon sekä piha-alueella että retkillä seuraamalla esim. lintuja, vuodenaikoihin liittyviä asioita ja sääilmiöitä. Nähdystä tai ulkona otetuista valokuvista voidaan keskustella, etsiä lisätietoa eri lähteistä ja käyttää tietoa hyväksi tehtävissä, askarteluissa tai piirustuksissa. Keväällä lapset saavat kylvää erilaisia siemeniä ja seurata kasvien kasvamista.

Riittävä ja tilanteissa läsnä oleva henkilöstö on turvallisen varhaiskasvatuksen ydin. Yhtenä turvallisen ja terveellisen kasvuympäristön osatekijänä ovat yhteiset säännöt, joiden noudattamista aikuiset valvovat. Sääntöihin liittyvistä asioista keskustellaan lasten kanssa ja niitä harjoitellaan ikätasoisesti. Aikuiset huolehtivat, ettei pihassa ole mitään sinne kuulumatonta ja että kaikki leikkivälineet ovat kunnossa.

Turvallisuus ja terveellisyys tarkoittaa myös sitä, että kukaan lapsista ei joudu kiusatuksi tai jää ryhmän ulkopuolelle. Henkilöstön työhyvinvoinnista ja jaksamisesta huolehditaan. Henkilöstön ja huoltajien avoin ja luottamuksellinen suhde on sitoutuneen yhteistyön perustana. Henkilöstö toimii aloitteellisena osapuolena.

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan kestävän elämäntavan periaatteita. Lujitetaan lasten luontosuhdetta, ja annetaan heille mahdollisuus kokea luonnon ihmeitä, sekä ihaila luonnon moninaisuutta, mikä herättää arvostusta ja suojelunhalua. Oppimisympäristöä laajennetaan tekemällä retkiä ja tutkitaan luontoa myös esim. kirjallisuuden ja netin avulla, sekä keskustellaan lasten kokemuksista. Herätellään lapsia tietoisuuteen siitä, että jokainen ihminen voi vaikuttaa maapallon ja ihmiskunnan tulevaisuuteen. Lapsi saa kokea olevansa tärkeä vaikuttaja. On tärkeää, että lapsi saa tietoa ympäristöasioista ikätasonsa huomioon ottaen, eikä ala pelätä tai syyllistyä.

Tutustutaan paikalliseen historiaan ja arvokkaaseen miljööseen, josta huolehtiminen kuuluu meille kaikille. Opetellaan toisten ihmisten huomioon ottamista, hyviä tapoja, osallistumista ja yhdessä toimimista.

Pienillä päivittäisillä teoilla opetellaan kestävää elämäntapaa. Harjoitellaan ottamaan ruokaa lautaselle vain sen verran, kuin jaksaa syödä. Käytetään askarteluissa mahdollisimman paljon kierrätysmateriaaleja ja luonnonmateriaaleja. Opetellaan säästämään vettä lopettamalla turha veden valuttaminen. Sammutetaan valot kun poistutaan tilasta pidemmäksi aikaa. Hankitaan kestäviä leluja, joista pidetään hyvää huolta. Pidetään ympäristö siistinä yhdessä lasten kanssa. Ympäristöteemaa pidetään esillä aina kun siihen on luonteva tilaisuus. Ympäristökysymyksiä voidaan käsitellä myös esim. draaman, nukketeatterin ja kaiken ilmaisun avulla. Varhaiskasvatuksen tilaisuuksissa pyritään välttämään kertakäyttöastioita.

Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon liikunnan merkitys lapsen hyvinvoinnille. Liikunnallinen elämäntapa pyritään juurruttamaan lapsiin pieninä, jolloin se tulee luonnolliseksi osaksi heidän elämäänsä. Liikuntaa lisätään arkeen sisällä ja ulkona esim. siirtymätilanteissa, pitämällä kaikkien yhteisiä taukojumppia ja suunnittelemalla toimintahetket siten, että lapsilla on mahdollisuus liikkua toiminnan aikana. Lapset saavat myös itse hakea tarvitsemiaan askartelu- ym. materiaaleja ja välineitä. Osa liikuntavälineistä on aina lasten vapaasti saatavilla. Kannustetaan ja tuetaan perheitä liikkumaan yhdessä esim. antamalla perheille liikuntavinkkejä ja järjestämällä perheiden liikuntailtapäivätuokioita.

2.5 Oppimiskäsitys

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten havainnoissa ja tarkkaillessa ympäristöään sekä jäljitellessä muiden toimintaa. Lapset oppivat myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuriseen taustaan. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lasten tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

Leikki on varhaiskasvatusikäisten lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa.

Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

HARTOLASSA

Lapsen oppimisen perustana ovat aiemmat kokemukset, mielenkiinnon kohteet ja osaaminen. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Lapsi on luonnostaan utelias, haluaa oppia uutta ja kerrata ja toistaa jo oppimaansa. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat keskeisiä oppimisen edellytyksiä. Lapsi on aktiivinen toimija, joka oppii asioita vuorovaikutuksessa toisten lasten sekä aikuisten kanssa saadessaan positiivista palautetta, yksilöllistä tukea ja ohjausta. Henkilöstö toimii innostajana ja kannustajana. Lasta kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava monipuolinen toiminta innostaa oppimaan.

Lapsi oppii leikin kautta. Aikuinen tukee leikkiä olemalla siinä läsnä, sekä havainnoimalla ja ohjaamalla sitä. Aikuinen voi olla leikissä erilaisissa rooleissa esim. kanssalleikkijänä, leikkikulttuurin välittäjänä, roolittajana, turvallisuuden ja tasavertaisuuden takaajana, yhteisöllisyyden rakentajana, kuuntelijana, lasten ideoihin tarttujana, leikin kehittelijänä ja sosiaalisten suhteiden tukijana.

2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen, erityisesti kasvatustieteeseen ja varhaiskasvatustieteeseen perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta sekä sitä, että henkilöstöllä on yhteinen ymmärrys siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää⁷⁴.

Varhaiskasvatus toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatustieteellinen, opetus ja hoito muodostavat eheän kokonaisuuden. Näitä kolmea ulottuvuutta voidaan tarkastella käsitteellisesti erillisinä, mutta käytännön toiminnassa ne nivoutuvat yhteen. Tämä mahdollistaa kokonaisvaltaisen lähestymistavan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseksi. Kasvatus, opetus ja hoito painottuvat eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa.

---

⁷⁴ Varhaiskasvatustieteellinen tutkimus 2 ja 23 §

Kasvatus on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeinä pidettyjä arvoja ja traditioita seuraavalle sukupolvelle. Kasvatuksen avulla ohjataan lapsia muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla. Kasvatuksen sivistystehtävänä on ohjata tietoisesti lasten yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että lapset oppivat havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lasten kehitystä tuetaan niin, että he oppivat toimimaan sekä käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi.

Opetuksen lähtökohtana on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritelty oppimiskäsitys. Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta. Varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan ja motivoidaan opettelemaan uusia asioita sekä ohjataan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja. Opetus tukee ja siinä hyödynnetään lasten luontaista uteliaisuutta ja tutkimisen halua. Opetuksessa otetaan huomioon lasten kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet, vahvuudet ja yksilölliset tuen tarpeet. Lisäksi opetuksen perustana ovat oppimisympäristöille (luku 3.2), laaja-alaiselle osaamiselle (luku 2.7) ja pedagogiselle toiminnalle (luku 4) asetetut tavoitteet.

Hoito on fyysisistä perustarpeista huolehtimista sekä tunnepohjaista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen, ovat keskeinen osa lapsen päivää. Varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatus- ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omaksutaan hyviä tottumuksia.

2.7 Laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten laaja-alaiselle osaamiselle. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Tietojen ja taitojen käyttämiseen vaikuttavat lasten omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia. Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu, työnteko sekä kansalaisena toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien

perusteisiin. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ovat ohjanneet tämän asiakirjan valmistelua, ja ne tulee ottaa huomioon paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa.

Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa. Luvussa 4.5 kuvattujen oppimisen alueiden tehtävänä on edistää lasten laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan viisi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-alueita:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen
- osallistuminen ja vaikuttaminen.

Seuraavaksi kuvataan, mitä laaja-alaisen osaamisen eri osa-alueilla tarkoitetaan. Lisäksi määritellään varhaiskasvatuksen tehtävä kullakin osa-alueella.

Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua, jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja.

Lasten ajattelu ja oppiminen kehittyvät monipuolisten ja merkityksellisten kokemusten avulla. Ihmettelylle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle tulee olla tilaa. Leikissä lapsilla on mahdollisuus käyttää mielikuvitustaan ja luovuuttaan, kokeilla yhdessä ideoitaan ja tutkia maailmaa. Lasten taitoja jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä tuetaan lasten iän ja kehityksen mukaisesti. Lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heidän kanssaan iloitaan onnistumisista ja opetellaan kannustamaan toisia. Lapsia kannustetaan myös sinnikkyteen ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään ratkaisuja eri tilanteissa. Heidä ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan. Päivittäinen, riittävä fyysinen aktiivisuus tukee lasten ajattelua ja oppimista. Toiminnan pedagoginen dokumentointi (luku 4.2) sekä yhteinen pohdinta auttavat lapsia havaitsemaan oppimistaan ja tunnistamaan vahvuuksiaan. Tämä vahvistaa lasten uskoa omaan kykyihinsä.

HARTOLASSA

Tuetaan lapsen omaa ajattelua, päättelyä ja ongelmanratkaisutaitoja antamalla lapselle riittävästi aikaa ihmettelyyn, oivaltamiseen, oppimiseen. Tuetaan lasta oman toimintansa suunnittelemisessa ja sen toteuttamisessa käyttäen tarvittaessa apuna esim. kuvia. Opetellaan tekemään havaintoja, kysymään ja keskustelemaan. Kannustetaan kokeilemaan ja sallitaan myös virheet. Rohkaistaan lasta olemaan lannistumatta epäonnistumisista ja iloitaan onnistumisista.

Vertaisryhmä on merkittävä oppimisympäristö. Paitsi että lapsi itse saa tukea ja kannustusta, hänen tulee opetella myös kannustamaan toisia. Pohditaan asioita, ilmiöitä ja syy-seuraussuhteita. Dokumentoinnin (mm. piirustukset, valokuvat, ajatuskartat) avulla tehdään näkyväksi lapsen ajattelua ja mietitään yhdessä mitä opittiin ja mitä vielä halutaan tai voitaisiin oppia. Aikuinen voi ohjata lapsen ajattelua kysymyksillä.

Lapselle tarjotaan monipuolisia kokemuksia, sekä mahdollisuuksia leikkeihin ja fyysiseen aktiivisuuteen.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä. Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Henkilöstö toimii mallina lapsille toisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. Lapsia ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Yhteistyöhön perustuva toiminta luo mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan, opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti. Tämä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja. Lapsia tuetaan kulttuuri-identiteettien rakentamisessa. Varhaiskasvatuksessa saadut kokemukset, tiedot ja taidot kulttuuriperinnöstä vahvistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Esimerkiksi leikit, ruokailuhetket ja juhlat tarjoavat tilaisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista. Lapsia tuetaan myönteisen suhteen luomisessa moninaiseen ympäristöön.

HARTOLASSA

Monikulttuurisuus rakentuu varhaiskasvatuksen arjessa. Se näkyy aktiivisena vuorovaikutuksena, yhteistyönä ja toinen toiselta oppimisena. Vahvistetaan lapsen tietämystä omasta kulttuurista ja katsomuksesta. Tehdään yhteistyötä oman seurakunnan kanssa esim. arkipyhäkoulun, kirkkosuunnistuksen, lasten joulu- ja pääsiäiskirkon, lasten kauneimpien joululaulujen ja kouluun lähtevien siunaamisen muodossa. Lapsille, jotka kuuluvat toiseen uskontokuntaan tai joille vanhemmat eivät ole antaneet lupaa osallistua em. tilaisuuksiin, järjestetään tarvittaessa muuta toimintaa.

Ennakkoluuloja muita kulttuureja kohtaan ehkäistään avoimuudella ja oikealla tiedolla. Opetellaan kunnioittamaan toisten mielipiteitä ja tapoja. Monikulttuurisuus otetaan huomioon pedagogisissa ratkaisuisissa ja toimintojen suunnittelussa. Eri kulttuureihin tutustutaan musiikin, laulujen ja (laulu)leikkien kautta, sekä lukemalla aihepiiriin liittyviä satuja ja kirjallisuutta. Tutkitaan karttoja, lippuja ja eri kielten aakkosia, sekä keskustellaan niiden herättämistä kysymyksistä. Erilaiset juhlat tarjoavat tilaisuuden tutustua sekä oman maan, että muiden maiden ruokiin ja juhlaperinteisiin. Rakennetaan yhdessä juhlien vuosiympyrä.

Toiminnassa näkyvät lapsiryhmässä edustettuina olevat kielet, kulttuurit, uskonnot ja katsomukset. Vuorovaikutus voi olla muutakin kuin yhteinen kieli. Leikki, liikunta, yhdessä toimiminen ja luova ilmaisu rakentavat yhteenkuuluvuuden tunnetta ja myönteistä ilmapiiriä. Harjoitellaan asettumista toisen asemaan ja ristiriitojen ratkaisua aikuisten toimiessa malleina. Monikulttuurisuuteen liittyviä aiheita voidaan käsitellä päivittäin lasten kysymysten kautta.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävän elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Lasten itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan. Lapsia autetaan ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan. Lasten kanssa harjoitellaan erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä, kuten lähiluonnossa ja liikenteessä. Lasten kanssa käsitellään heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita kuten levon, ravinnon, liikunnan ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lapsia autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.

HARTOLASSA

Lapselle annetaan riittävästi aikaa harjoitella asioita ja autetaan tarvittaessa. Ruokailussa opetellaan ottamaan sopiva ruoka-annos, maistellaan uusia makuja ja harjoitellaan hyviä tapoja. Opetellaan huolehtimaan vaatteet ja reppu omaan naulakkoon, kengät niille kuuluvaan paikkaan, sekä askartelutarvikkeet, lelut ja muut käytössä olleet tavarat paikoilleen. Lapsen oman toiminnan ohjausta tuetaan sanallisesti ja tarvittaessa kuvien avulla. Turvataan lapsen mahdollisuus rauhoittumiseen ja riittävään lepoon.

Hyvät tunne- ja sosiaaliset taidot tukevat sosiaalisesti vastuullista käytöstä, ovat myönteisten ihmissuhteiden ja psyykkisen terveyden perusta, sekä tukevat oppimista. Koska em. taitojen on todettu ehkäisevän nuoruusiän riippuvuuksia ja väkivaltaista käytöstä, niiden harjoittelu on tehokasta riskitekijöiden ennaltaehkäisyä. Taitojen harjoitteluun käytetään Papilio – ohjelmaa. Harjoittelu on tavoitteellista ja pitkäkestoista ja ohjelma sisältää monipuoliset materiaalit henkilöstölle ja lapsille. Myös huoltajat saavat työkaluja lapsen kanssa toimimiseen, ja ohjelma sisältää materiaalia huoltajien kanssa tehtävää yhteistyötä varten. Sosioemotionaalaisia taitoja opetellaan kaikissa arjen tilanteissa käyttäen Papilio- ohjelman lisäksi hyväksi leikkiä, keskusteluja, näytelmiä, nukketeatteria ja lastenkirjallisuutta.

Lapselle kerrotaan ihmiskehon kaikista osista ja opetetaan sanat, joilla eri osia kutsutaan. Tutustutaan lasten kanssa ihmiskehoon esim. katsomalla kuvia, piirtämällä, leikkimällä ja liikkumalla. Opetetaan lapselle, että hänen kehonsa on arvokas ja kukaan ei saa kosketella hänen kehonsa yksityisiä alueita.

Opetetaan lapsille, että toista ihmistä voi koskettaa vain, jos se tuntuu toisesta mukavalta ja sallitulta. Hyvästä kosketuksesta tulee hyvä ja turvallinen olo. Huono kosketus sattuu, pelottaa tai suututtaa. Jos jokin tilanne tai kosketus tuntuu pahalta, lapsen pitää sanoa ei, lähteä pois tilanteesta ja kertoa aikuiselle.

Monilukutaito sekä tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen

Monilukutaitoa sekä tieto- ja viestintäteknologista osaamista tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito sekä tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen edistävät lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä.

Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito. Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinna ja tuottamisen taitoja. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitelmä, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa,

ympäristöissä. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan tieto- ja viestintäteknologian roolia arkielämässä sekä tutustutaan erilaisiin tieto- ja viestintäteknologisiin välineisiin, sovelluksiin ja peleihin. Digitaalista dokumentointia hyödynnetään leikeissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna tieto- ja viestintäteknologiaa edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja sekä lukutaitoa. Henkilöstö ohjaa lapsia tieto- ja viestintäteknologian monipuoliseen ja turvalliseen käyttöön.

HARTOLASSA

Hartolan varhaiskasvatuksessa käytetään monipuolisia työtapoja, menetelmiä ja välineitä oppimisen tukena. Lapset opettelevat havainnoimaan ja arvioimaan erilaisia kuvia ja tekstejä yhdessä aikuisen kanssa. Sanastoa kartutetaan nimeämällä asioita ja esineitä sekä kertomalla kuvista. Yleistietoa kartutetaan kirjojen ja keskustelujen avulla. Tietoa etsitään erilaisista lähteistä. Luetaan satuja ja kuunnellaan niitä CD-levyltä. Kerrotaan omia tarinoita ja aikuiset saduttavat lapsia. Tutkitaan mainoksia ja retkillä liikennemerkkejä. Kielelliset ja numeeriset merkit ovat osa monilukutaitoa. Nimetään niitä, tuotetaan kynällä, tekstinkäsittelyllä tai erilaisilla materiaaleilla ja leikataan niitä lehdistä. Harjoitellaan oman nimen kirjoittamista.

Älypuhelimia voidaan hyödyntää leikkien, tekemisten ja lasten tuotosten kuvaamiseen. Lapset saavat itse harjoitella kuvien ottamista. iPadeja käytetään mahdollisuuksien mukaan työskentelyssä lasten kanssa ja älytaulua käytetään monipuolisesti.

Kirjasto toimii tärkeänä yhteistyökumppanina kehitettäessä monilukutaitoa varhaiskasvatuksessa.

Tutustutaan paikalliseen kulttuuriin ja seudulliseen kulttuuritarjontaan, esim. teatteriin, taidenäyttelyyn, museoon ja käydään konsertissa. Varhaiskasvatus osallistuu koulun kulttuuritarjontaan, milloin se on lasten ikätasolle sopivaa. Digitaalista ympäristöä voidaan hyödyntää taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa

Mediakulttuuri on lapsen keskeinen toiminta- ja oppimisympäristö, jossa lapsi viihtyy ja harjoittelee myös sosiaalista kanssakäymistä. Tekemisen kautta lapsi oppii ymmärtämään eri medioiden ominaispiirteitä ja saa mahdollisuuden oman äänen esille tuomiseen. Erilaisten (tietokone)pelien avulla voidaan harjoitella mm. tunnetaitoja ja sosiaalisia kykyjä. Varhaiskasvatus tarjoaa lapselle turvallisen oppimisympäristön, jossa median käyttötaitoja harjoitellaan yhdessä aikuisen kanssa. Kriittisyys on tärkeä osa monilukutaitoa. Tavoitteena on tasapainoinen mediasuhde, jossa lapsella on kyky hyötyä ja nauttia mediasta.

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen.

Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat.

HARTOLASSA

Lapsella on oikeus tuntea iloa itsestään ja osaamisestaan ja kokea, että muutkin nauttivat hänen läheisyydestään. Jokainen lapsi kohdataan kiireettömästi. Lapsen persoona kehittyy ja hänen rohkeutensa ilmaista itseään kasvaa, kun hän saa kokea, että hänen ajatuksensa ja toiveensa tulevat kuulluiksi ja toiset pitävät niitä kiinnostavina ja merkityksellisinä.

Lapsen osallisuus ilmenee henkilökohtaisella tasolla, jolloin lapsi voi olla suunnittelemassa ja päättämässä henkilökohtaisiin tarpeisiin ja tavoitteisiin liittyvistä asioista. Osallisuus on myös omatoimisuutta ja toimimista yhdessä toisten lasten ja aikuisten kanssa. Lapset otetaan mukaan arjen askareisiin, esim. siivoukseen, järjestelyyn ja apulaisiksi. Sääntöjä ja rajoituksia pohditaan yhdessä lasten kanssa. Pohditaan yhdessä, voidaanko joistakin rutiineista luopumalla antaa tilaa lasten toiveille ja mahdollistaa toimintojen toteutuminen totutusta poikkeavalla tavalla.

Oppivassa yhteisössä suunnitelmia on voitava muuttaa toiminnan aikana joustavasti lasten kiinnostuksen tai ideoiden mukaan. Toimimalla pienryhmissä lasten yksilöllisyys ja erilaiset tarpeet voidaan ottaa huomioon.

Lasten omat ideat synnyttävät innostusta ja sitoutumista toimintaan. Osallisuus ei kuitenkaan ole vain lapsen yksittäisten toiveiden toteuttamista. Se on lasten ideoihin ja ajatuksiin perustuva yhteisen neuvottelun tulos. Osallisuus sisältää valinnan ja sitä seuraavan vastuun. Lapsi saa ikätasonsa ja kykyjensä mukaan osallistua toiminnan suunnitteluun ja valintojen tekemiseen toiminnoissa ja leikeissä, sekä harjoitella kantamaan vastuuta valinnoistaan. Valinta, joka ei kaikilta osin onnistunut kuten oletettiin, voi olla merkittävä oppimiskokemus. Harjoitellaan arvioimaan omaa ja ryhmän toimintaa.

3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutunut tapa toimia, joka muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjän ja varhaiskasvatusta johtavien henkilöiden tehtävänä on luoda edellytykset toimintakulttuurin kehittämiseksi ja arvioinnille varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa ja yksiköissä.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa

- arvoista ja periaatteista
- työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta
- oppimisympäristöistä ja työtavoista
- yhteistyöstä ja sen eri muodoista
- vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä
- henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta
- johtamisrakenteista ja -käytännöistä
- toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista.

Toimintakulttuuria muovaavat tiedostetut, tiedostamattomat ja joskus myös tahattomat tekijät. Yhteisön kaikki jäsenet vaikuttavat toimintakulttuuriin, ja se puolestaan vaikuttaa kaikkiin jäseniin riippumatta siitä, tunnustetaanko sen merkitys vai ei.

Varhaiskasvatuksessa kaikkien työtapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista. Ne tulee myös pystyä pedagogisesti perustelemaan. Henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapsille, jotka omaksuvat varhaiskasvatusyhteisön arvoja, asenteita ja tapoja.

Toimintakulttuuri vaikuttaa varhaiskasvatuksen laatuun. Sillä on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Varhaiskasvatustyön tavoitteita tukeva toimintakulttuuri luo suotuisat olosuhteet lasten kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille sekä kestäväälle elämäntavalle.

Johtaminen vaikuttaa keskeisesti varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin, sen kehittämiseen ja laatuun. Varhaiskasvatuksen johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen. Toimintakulttuurin kehittäminen edellyttää pedagogiikan johtamista, joka on varhaiskasvatuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyvälle työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiselle sekä pedagogiselle toiminnalle (luku 4.1).

3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä tulee myös arvioida ja kehittää. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi. Varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja kehitettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Lapsen etua on harkittava yksittäisen lapsen, lapsiryhmän ja yleensä lasten kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti.⁷⁵

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännöissä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Lapset ja huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia toimintatapoja. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyyteen sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

---

⁷⁵ Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 40/2018 vp, s. 85

Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä tekemisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialoitteille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiaan ja arvostavat yhteistyötä. Yhteisö rohkaisee lapsia hyvään vuorovaikutukseen sekä toimimaan ryhmän jäsenenä. Henkilöstö tukee lasten vertaissuhteiden syntymistä ja vaalii ystävyysuhteita. Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen.

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta⁷⁶ ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyi osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin edistää osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa kasvatusyhteisöä.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä⁷⁷. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille. Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennako-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin

⁷⁶ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

⁷⁷ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 7 ja 8 §

hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuntuvaa ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnustetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja hyödynnetään suomalaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista monimuotoisuutta. Tämä edellyttää henkilöstöltä tietoa toisista kulttuureista ja erilaisista katsomuksista sekä taitoa nähdä ja ymmärtää asioita monesta näkökulmasta ja asettua toisen asemaan. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävä kehitystä.

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisyyden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Varhaiskasvatuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään pitkäkestoista istumista. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa. Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä⁷⁸. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnustetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen

---

⁷⁸ Varhaiskasvatuslaki 10 §

tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltatilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Varhaiskasvatus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmennetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.

HARTOLASSA

Varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteutumisesta ja kehittämistyöstä vastaa varhaiskasvatuksen johtaja. Kehittämistyötä ja yhteistyötä tehdään sekä seudullisesti että viisikkokuntien kanssa. Toiminnan pedagogisen suunnittelun ja toimintakulttuurin kehittämisen pohjana ovat varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteet, huoltajilta ja lapsilta saatu suora palaute, sekä huoltajille ja lapsille järjestetyn kyselyn tulos. Henkilöstö, tiimit ja koko varhaiskasvatusyhteisö arvioivat jatkuvasti omaa toimintaansa sen kehittämiseksi. Varhaiskasvatuksen johtaja luo rakenteet ammatilliselle keskustelulle, itsearvioinnille ja koulutussuunnitteluun. Toimintakulttuuria kehitetään säännöllisesti viikkopalaverissa, tiimipalaverissa, kahvitteluissa ja iltapalaverissa. Lasten kuntoutustyöryhmässä / OHR:ssä kehitetään lapsen kehityksen ja oppimisen tukeen liittyviä käytänteitä. Varhaiskasvatuksen johtaja käy henkilöstön kanssa kehityskeskustelut, joissa itsearvioinnin lisäksi jokainen asettaa henkilökohtaiset tavoitteet ja yhdessä johtajan kanssa tekee koulutussuunnitelman. Varhaiskasvatuksessa kehitetään kaikkia toimintamuotoja ottaen huomioon niiden erityispiirteet.

Toimintatavat ja ilmapiiri vaikuttavat koko yhteisön hyvinvointiin. Toista arvostava ja kunnioittava vuorovaikutus sekä hyvät käytöstavat ja yhteisten sääntöjen noudattaminen on merkittävä osa toimintakulttuuria. Lapsi harjoittelee yhteisten sääntöjen noudattamista aikuisten ja vertaisten tukemana. Järjestetään sääntöjenkarsimistalkoita, joissa mietitään mitkä säännöt rajoittavat lasten osallisuutta ja vaikuttamisen mahdollisuutta. Pyritään kielloista sallimiseen ja viestinnässä keskitytään siihen, mitä saa tehdä. Harjoitellaan kaveruutta, tunteiden tunnistamista, niiden ilmaisemista ja hallintaa, sekä toisten huomioon ottamista ja toisen asemaan asettumista. Aikuisten muodostama työyhteisö on tärkeä malli lapsille, ja sen vuoksi työyhteisössä kiinnitetään erityistä huomiota esimerkilliseen toimintaan ja toisia kunnioittavaan keskinäiseen vuorovaikutukseen.

Osallisuus on vertaiskulttuuria, jossa yksilö tuntee olevansa pidetty ja arvostettu, sekä kuuluvansa yhteisöön, jossa kokee tulevansa kuulluksi. Osallisuus perustuu lapsen ja aikuisen väliseen, sekä lasten keskinäiseen vuorovaikutukseen. Lasten osallisuus on erilaista eri

ikävaiheissa. Lapsi harjoittelee taitoja aikuisten ja ryhmän tukemana, että hän voisi osallistua kykyjensä ja halujensa mukaan. Lasta rohkaistaan ja kannustetaan luottamaan omiin kykyihinsä ja taitoihinsa. Kaikessa toiminnassa aikuiset ottavat huomioon lapsen persoonan ja temperamenttieroit. Aikuiset ovat herkkiä lapsen aloitteille. Keskustellaan lasta kiinnostavista aiheista ja otetaan huomioon hänen mielipiteensä. Lasten mielipiteitä voidaan selvittää mm. kuuntelemalla ja haastatteleamalla lapsia sekä järjestämällä lasten ja aikuisten yhteisiä palaverieja. Lapset voidaan ottaa mukaan suunnitteluun ja päättämään asioista, mikä kasvattaa vastuuseen omasta ja yhteisestä toiminnasta.

Aikuiset huolehtivat, että kaikilla lapsilla on yhtäläiset mahdollisuudet osallistua ja vaikuttaa ikätasonsa mukaisesti. Aina ilmaisu ei ole puhetta vaan se voi olla ilmeitä ja kehonkieltä. Erityistä tukea tarvitseva lapsi saa aikuisilta apua voidakseen osallistua ja vaikuttaa haluamallaan tavalla. Tarvittaessa voidaan käyttää mm. kuvia lapsen puheen ja ilmaisun tukemiseen.

Leikkiympäristöissä lelut ja muut leikissä tarvittavat välineet ovat saatavilla, ja tiloja käytetään monipuolisesti leikkiin. Aikuinen voi toimia leikin mahdollistajana, sen kehittäjänä tai olla siinä osallisena lasten rinnalla. Piha ja lähiympäristö tarjoavat erilaisia leikkipaikkoja eri vuodenaikoina.

Fyysinen aktiivisuus lisää hyvinvointia, tukee oppimista ja luo pohjaa terveellisille elämäntavoille. Liikunta kuuluu lapsen jokaiseen varhaiskasvatuspäivään. Hyödynnetään erilaisia valmiita materiaaleja, ideaoppaita ja asiantuntijoita, kuten liikuntaneuvojaa ja hyvinvointikoordinaattoria.

Kulttuurinen moninaisuus ja kielet ovat vahvasti läsnä lasten arjessa. Aikuiset toimivat malleina lapsille. Perheen kieleen, kulttuuriin ja uskontoon liittyvistä asioista keskustellaan huoltajien kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa tehdessä. Suomalaiseen kulttuuriin, elämäntapoihin ja historiaan perehdytään, niitä arvostetaan ja ne huomioidaan arjessa. Vähemmistökuultuuria edustavan lapsen kieltä ja kulttuuria voidaan tuoda esille huoltajan kanssa sovitulla tavalla.

Lapsen kokonaisvaltainen hyvinvointi on varhaiskasvatuksen ydintehtävä. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta ja hyvinvoinnista. Koko varhaiskasvatuksen henkilöstö on sitoutunut kiusaamiseen puuttumiseen ja sen estämiseen.

Kestävän elämäntavan periaatteisiin tutustutaan keskustellen, tehtävien muodossa ja käytännön tasolla. Huolehditaan tavaroista ja leluista, pidetään ympäristö siistinä sisällä ja ulkona, harjoitellaan jätteiden lajittelua, opetellaan säästäväisyyttä välttämällä turhaa veden juoksumista käsiä pestessä ja käytetään jätemateriaalia askarteluihin ja muihin lasten tuotoksiin.

3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen sekä esteetön oppimisympäristö⁷⁹. Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristön käsite sisältää varhaiskasvatuksessa muun muassa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Oppimisympäristöjä kehitetään siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa ja että ne tukevat lasten terveen itsetunnon sekä sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä. Ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. Henkilöstön tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset taidot ja tarpeet sekä varhaiskasvatuksen toteuttamisen periaatteet (luku 4.). Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella yhteisön jäsenellä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toiminta pedagogisesti tarkoituksenmukaisissa ryhmissä edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä sekä lapsilähtöistä toimintaa.

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa perinteisten sukupuolistereotyyppien rikkomisen. Oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta.

---

⁷⁹ Varhaiskasvatustalaki 10 §

Luonto sekä pihat, leikkipuistot ja muut rakennetut ympäristöt ovat myös varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina.

Lasten käytössä tulee olla riittävästi monipuolisia ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä, ja niissä on tarvittaessa huomioitava lasten yksilölliset tuen tarpeet. Tieto- ja viestintäteknologia on osa monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä. Varhaiskasvatuksessa käytetään tieto- ja viestintäteknologiaa tarkoituksenmukaisella tavalla. Lasten omia tieto- ja viestintäteknologisia laitteita, leluja ja muita välineitä käytetään varhaiskasvatuksen järjestäjän määrittämällä tavalla, ja niiden käytöstä sovitaan huoltajien kanssa.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa ja vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohteisiin, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

HARTOLASSA

Varhaiskasvatuksen oppimisympäristö on kokonaisuus, joka syntyy yhdessä toimimisesta ja tekemisestä. Lapsen osallisuus toteutuu ottamalla hänet mukaan oppimisympäristöjen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Kokemus oppimisympäristöstä on aina yksilöllinen, ja siihen vaikuttavat lapsi itse, sosiaaliset suhteet, ilmapiiri ja vuorovaikutus. Vuorovaikutuksen laatu näkyy lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa, lasten keskinäisissä suhteissa ja henkilöstön välisessä yhteishengessä.

Varhaiskasvatuksessa kaikkein tärkein oppimisympäristö on tunneympäristö. Se rakentuu aikuisen hyväksyvistä läsnäolosta luoden lapselle perusturvallisuuden ja luottamuksen siihen, että aikuinen tahtoo hyvää ja on kärsivällinen. Merkittävää on aikuisen ja lapsen kohtaaminen, miten aikuinen puhuu lapselle, koskettaa häntä ja ohjaa eri tilanteissa. Aikuisen tulee olla herkkä lapsen tunteille. Yhdessä aikuisen kanssa lapsi opettelee tunnistamaan erilaisia tunteita, nimeämään niitä ja harjoittelee niiden säätelyä. Hän opettelee samaistumaan toisten tunteisiin, ottamaan huomioon toiset ja lohduttamaan toisia. Työyhteisön aikuiset ovat tärkeä esimerkki lapsille.

Hyvässä tunneympäristössä lapsi kokee kuuluvansa ryhmään. Ryhmäytymistä edesautetaan yhteisillä leikeillä ja toiminnoilla ja huolehtimalla, että jokainen lapsi tulee kuulluksi, sekä pienryhmätoiminnalla. Pienryhmien kokoonpanon suunnittelun pohjana ovat henkilöstön lapsituntemus ja lasten tarpeet ja toiveet, mutta on tärkeää kuulla lapsen toive mieluisasta leikkipaikasta ja leikkikaverista. Aikuiset huolehtivat, ettei kukaan jää ryhmän ulkopuolelle.

Fyysinen oppimisympäristö rakentuu sisä- ja ulkotiloista sekä lähiympäristöstä. Sisätiloja, kalusteita ja välineitä käytetään monipuolisesti ja niitä voi muunnella käyttötarkoituksen mukaan. Erilaisten leikkien rakentaminen sisätiloihin onnistuu pitämällä leikkivälineet ja roolivaatteet lasten saatavilla.

Liikuntavälineitä on lasten saatavilla salissa ja Unikukassa. Käytäviä käytetään aktiiviseen liikkumiseen laittamalla esille välineitä, joita lapset saavat itsenäisesti käyttää siirtyessään paikasta toiseen ja odottelutilanteissa. Tilanteesta toiseen voidaan liikkua eri tavoin, esim. varpaillaan tai kontaten. Pyritään välttämään turhia sääntöjä, jotka estävät liikkumista ja taitojen harjoittelua.

Ulkona lapsilla on tilaa leikkiä. Yksiköiden pihan lisäksi hyödynnetään lähiympäristön metsät, puisto ja muu lähiympäristö. Hartolan kirjasto, museot, Maila Talvio -salonki ja seurakunta monipuolistavat oppimisympäristöä. Digitaaliset oppimisympäristöt kiinnostavat lasta. Henkilöstöä koulutetaan digitaalisen oppimisympäristön hyödyntämisessä.

Oppimisympäristöjen tulee olla turvallisia kaikilla tasoilla. Sisä- ja ulkotilojen, materiaalien, lelujen ja muiden välineiden turvallisuuteen kiinnitetään jatkuvaa huomiota. Pihat tarkastetaan säännöllisesti, ettei siellä ole mitään lapsille kuulumatonta. Piha-alueella vuodenaikojen vaihtelun tuomat tekijät otetaan huomioon toiminnoissa.

Aikuiset ovat läsnä eri tilanteissa valvoen lasten turvallisuutta. Yksiköillä on yhteiset säännöt ja sovitut rajat. Yksiköillä on pelastussuunnitelmat, ja poistumista harjoitellaan säännöllisesti. Varhaiskasvatuksella on Suunnitelma lasten suojaamiseksi kiusaamiselta ja häirinnältä, sekä Toimintamalli aikuisen epäasialliseen käytökseen puuttumiseksi lasta tai nuorta kohtaan. Lapsille opetetaan omaan kehoon liittyviä turvataitoja ja liikennekäyttäytymistä.

3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Yhteistyöllä tuetaan lapsen varhaiskasvatuksen järjestämistä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä. He vastaavat myös siitä, että yhteistyötä toteutetaan tarvittaessa monialaisesti.

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa⁸⁰. Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä.

Kasvatustyöhön liittyvistä arvoista, tavoitteista ja vastuista keskustellaan sekä henkilöstön kesken että huoltajien kanssa. Yhteistyö on vuorovaikutteista ja edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus,

---

⁸⁰ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 10 kohta

lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi⁸¹.

Yhteistyöllä voi olla erilaisia tehtäviä ja muotoja lapsen varhaiskasvatuksen aikana. Lasten päivittäiset tapahtumat ja kokemukset jaetaan huoltajien kanssa. Kannustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle.

Yhteistyön merkitys on erityisen tärkeää siirtymävaiheissa, kuten lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen aikaisissa siirtymissä, lapsen vaihtaessa päiväkotia tai aloittaessa esiopetuksen. Yhteisellä keskustelulla on erityinen tehtävä laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa (luku 1.3). Yhteistyön merkitys huoltajien kanssa korostuu lasten kehityksen ja oppimisen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa (luku 5). Luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa huoltajien ja henkilöstön välisen yhteistyön myös haastavissa tilanteissa, esimerkiksi huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista.

Lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan ja kasvatustyön tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä hyödynnetään tieto- ja viestintäteknologiaa. Yhteistyö voi tukea myös huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta. Huoltajien verkostoituminen ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle.

HARTOLASSA

Huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön perustana on luottamus ja toisen ihmisen kunnioittaminen ja tavoitteena yhteinen sitoutuminen lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Yhteistyö on vuorovaikutteista, ja varhaiskasvatuksen henkilöstö toimii aktiivisena ja aloitteellisena osapuolena.

Huoltajia henkilöstö kohtaa päivittäin heidän tuodessa ja hakiessa lasta. Näissä kohtaamisissa vaihdetaan kuulumiset, kerrotaan lapsen varhaiskasvatuspäivän tapahtumat ja kokemukset. Reissuvihko on käytössä. Älypuhelin on nopea viestintäväline, ja sen kautta huoltajille voidaan lähettää myös kuvia lapsen päivästä, hänen tekemisistään ja tuotoksistaan tai muista lapsen tärkeinä pitämistä asioista. Kannustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Huoltajille kerrotaan rehellisesti myös kehityksen ja oppimisen haasteista. Erityisen tärkeää yhteistyö on laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa ja siirtymävaiheissa. Yhteistyön merkitys korostuu, kun lapsi tarvitsee tukea kehitykseensä ja oppimiseensa.

Suunnitelmallista ja säännöllistä yhteistyötä huoltajien kanssa tehdään mm. vasu- palaverissa (lapsen vasun tekeminen, sen arviointi ja toteutumisen seuranta), vanhempainvarteissa, vanhempainilloissa, retkillä ja juhlissa. Seudullisia kyselyitä järjestetään säännöllisesti.

---

⁸¹ Kielilaki (423/2003) 18 § ja ulkomaalaislaki (301/2014) 203 §

Varhaiskasvatus tarjoaa lasten huoltajille mahdollisuuden verkostoitumiseen ja yhteiseen toimintaan.

Monialainen yhteistyö

Monialaisen yhteistyön tavoitteena on varmistaa varhaiskasvatuksen toteuttaminen toimintayksiköissä lasten tarpeita vastaavasti. Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava monialaisessa yhteistyössä ja luotava tarvittavat yhteistyörakenteet⁸².

Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyö esimerkiksi opetuksesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee varhaiskasvatuksen tavoitteita. Kunnan varhaiskasvatuksen ja sen alueella toimivien yksityisten varhaiskasvatuspalvelujen tuottajien yhteistyö on tärkeää. Muita varhaiskasvatuksen yhteistyötahoja ovat esimerkiksi järjestöt, seurakunnat, poliisi sekä ravitsemus- ja siivouspalvelut.

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä myös neuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kanssa. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Laajaan terveystarkastukseen sisällytetään varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio alle kouluikäisen lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa huoltajan kirjallisella suostumuksella. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaista tunnistamista monialaisessa yhteistyössä.⁸³

HARTOLASSA

Eri tahojen kanssa tehtävä yhteistyö tukee varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteutumista lapsen tarpeita vastaavasti. Hartolassa yhteistyötä tehdään mm. lastenneuvolan, sosiaalitoimen, puheterapeutin, psykologin, fysioterapeutin, toimintaterapeutin, varhaiskasvatuksen erityisopettajan, Hartolan Yhtenäiskoulun, keskussairaalan, seurakunnan, sekä hyvinvointikoordinaattorin, liikuntaneuvojan ja vapaa-aikapäällikön kanssa. Yhteistyö eri tahojen kanssa on säännöllistä ja jatkuvaa.

Lasten asioita koskeva yhteistyö edellyttää huoltajien mukanaoloa tai lupaa lapsen asioiden käsittelyyn. Lastensuojelullisissa asioissa huoltajien lupaa ei tarvita.

Lasten kuntoutustyöryhmä (LaKu) / OHR kokoontuvat säännöllisesti.

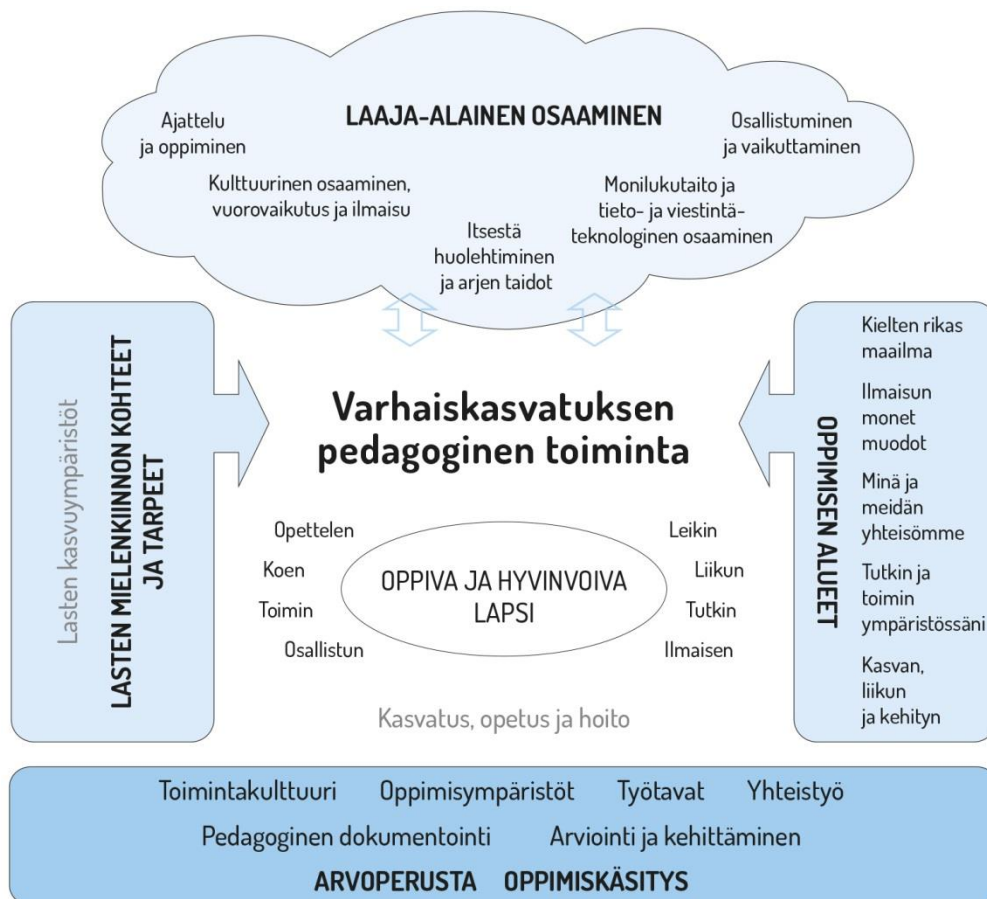
⁸² Varhaiskasvatuslaki 7 ja 22 §

⁸³ Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) 7, 9 ja 13 § sekä varhaiskasvatuslaki 7 §

4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen

4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista (kuvio 1). Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön johdolla suunniteltu toiminta täydentävät toisiaan. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden.

Kuvio 1. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys

Tavoitteellisen toiminnan perustan luovat arvoperusta (luku 2.4), oppimiskäsitys (luku 2.5), niihin pohjautuva toimintakulttuuri (luku 3) sekä monipuoliset oppimisympäristöt (luku 3.2), yhteistyö (luku 3.3) ja työtavat (luku 4.3). Lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet sekä heidän kasvuympäristöönsä liittyvät merkitykselliset asiat ovat toiminnan suunnittelun lähtökohtana.

Lähtökohtana ovat myös luvussa 4.5 kuvatut oppimisen alueet. Laadukkaan pedagogisen toiminnan edellytyksenä on suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen (luvut 4.2 ja 7). Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ohjaavat osaltaan toiminnan suunnittelua (luku 2.7).

Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita tarkennetaan paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Tavoitteita tarkennettaessa otetaan huomioon varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot, niiden henkilöstörakenne ja muut ominaispiirteet. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat (luku 1.3) ovat lapsiryhmän toiminnan suunnittelun lähtökohtia. Toimintaa toteutetaan niin, että jokaisella lapsella on oikeus edetä oppimisessaan siten, että varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta muodostuu lapselle mielekäs jatkumo.

4.2 Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten tai henkilöstön havaintojen, avulla voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta.

Suunnitelmallisen dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti. Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen jatkuvassa muokkaamisessa lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia (luku 1.3). Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös lasten kehityksen ja oppimisen tuen tarpeiden arvioinnissa (luku 5).

Pidemmältä aikaväliltä kootut dokumentit ovat tärkeä osa pedagogisen toiminnan arviointia ja henkilöstön toiminnan itsearviointia (luku 7.1).

HARTOLASSA

Pedagogisen dokumentoinnin pohjana on lapsen havainnointi; hänen vahvuutensa, työskentelytapansa ja – tottumuksensa, käyttäytymisensä, oppimisensa ja onnistumisensa, sekä sosiaaliset suhteensa. Havainnot kirjataan pedagogiseen päiväkirjaan. Lapsen tekemä työ, leikki, kertomukset ja kokemukset ovat osa dokumentointia ja arviointia. Huoltajan havainnot ovat tärkeä osa pedagogista dokumentointia.

Toiminta saadaan näkyväksi dokumentoimalla sitä. Näkyvänä toimintaa voidaan kehittää ja arvioida suhteessa varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteisiin sekä lapsen omiin tavoitteisiin. Lapset osallistuvat dokumentointiin. Pedagogisen dokumentoinnin kautta lapsi harjoittelee itsearviointia ja oppii havainnoimaan omia kokemuksiaan, tunteitaan, vahvuuksiaan ja omaa oppimistaan. Hän oppii tallentamaan tai kuvaamaan niitä eri tavoin. Huoltajalle annetaan säännöllisesti palautetta lapsen työskentelemisestä ja oppimisesta.

Pedagogisen dokumentoinnin välineinä voivat pedagogisen päiväkirjan lisäksi olla esim. kasvun kansiot, valokuvat, tabletit ja älypuhelimet.

4.3 Monipuoliset työtavat

Työtapojen valintaa ohjaavat varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen tapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. Tieto- ja viestintäteknologiaa hyödynnetään toiminnassa. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline että opettelun kohde. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään sekä päättellemään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä.

Henkilöstöltä edellytetään ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Tämä näkyy muun muassa taitona havaita lasten aloitteita ja tunnetiloja sekä muuttaa ja suunnata omaa toimintaansa niiden mukaisesti. Pienempien lasten aloitteet ovat usein kehollisia ja sanattomia, joten niiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen edellyttävät henkilöstöltä sensitiivistä läsnäoloa ja lapsen hyvää tuntemista.

Lapset ottavat osaa työtapojen suunnitteluun ja valintaan omien edellytystensä mukaisesti. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan sekä kokeilla erilaisia työtapoja. Työtapojen vaihteleva käyttö tarjoaa eri-ikäisille ja eri tavoin oppiville lapsille onnistumisen kokemuksia. Monipuoliset työtavat edellyttävät monipuolisia oppimisympäristöjä.

Työtapojen käytössä hyödynnetään henkilöstön ja lasten osaamista sekä kokeillaan ja kehitetään uusia työtapoja.

HARTOLASSA

Osallisuus on ohjaava periaate varhaiskasvatuksen työtapojen suunnittelussa ja toteuttamisessa. Pienimpien lasten kohdalla tämä tarkoittaa, että aikuinen tulkitsee lapsen sanattomia viestejä ja aloitteita ja mukauttaa oman toimintansa suhteessa lapsen toimintaan. Uusia tietoja ja taitoja opetellaan toiminnallisuuden kautta, kokeillen ja itse tekemällä. Varhaiskasvatuksen keskeiset työtavat ovat leikki, liikkuminen, luova toiminta ja tutkiminen.

Erilaisia toimintoja tehdään seisten (askartelu, maalaus, lauluhetki jne.), pitkäaikaista istumista vältetään, sekä katkaistaan istuminen esim. hakemalla itse tarvittavia välineitä, yhteisellä taukojumpalla tai liikuntaleikillä.

4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikissä lapsi oppii, mutta lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin.

Lapselle leikin merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikki tuottaa lapsille iloa ja mielihyvää. Leikkiessään lapset ovat aktiivisia toimijoita: he jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä muodostavat merkityksiä kokemuksistaan. Leikissä lapset rakentavat käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Leikkiessään lapset sekä jäljittelevät että luovat uutta ja muuntavat näkemäänsä. Samalla he mallintavat ja testaavat haaveitaan ja toiveitaan. Mielikuvitus mahdollistaa sen, että lapset voivat kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, joita he muuten eivät voisi toteuttaa. Leikkiessään lapset voivat käsitellä itselleen vaikeita kokemuksia. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä.

Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Leikki kehittyy ja saa eri muotoja kokemusten karttuessa. Henkilöstön ja lasten sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus luovat perustan ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikkitaidoille. Lapset havainnoivat, kokeilevat ja oppivat yhteisön sääntöjä leikissä. Ryhmässä leikkiessään lapset oppivat säätelemään tunteitaan ja tahtomistaan sekä huomioimaan toisten ihmisten näkökulmia. Yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta ja vahvistaa myönteistä tunneilmastoa.

Leikki on varhaiskasvatuksen keskeinen työtapana. Pedagogisessa toiminnassa voidaan leikin juonen kehittämisessä ja leikkimaailmojen rakentamisessa yhdistää esimerkiksi draamaa, improvisaatiota tai satuja. Henkilöstön tulee tiedostaa keskittyneen tutkimisen, spontaanin luovan ilmaisun sekä vauhdikkaiden liikunta- ja peuhausleikkien merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Eri tilanteita voi rikastaa leikinomaisuudella. Lorut, sanaleikit, laulut ja yhteinen hassuttelu vahvistavat myönteistä ilmapiiriä, mikä tukee oppimista ja hyvinvointia.

Henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiansa mukaisesti. Henkilöstön tulee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä. Henkilöstön fyysinen ja psyykinen läsnäolo tukee lasten välistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitatilanteiden syntymistä.

Henkilöstön tulee havainnoida ja dokumentoida lasten leikkiä. Leikin havainnointi lisää henkilöstön ymmärrystä lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista sekä heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Havaintoja käytetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä ja ammattitaitoa sekä sukupuolisensitiivisyyttä havaita lasten leikkialoitteita ja vastata niihin sopivalla tavalla.

Pitkäkestoiseen leikkiin tarvitaan aikaa, rauhaa ja tilaa sekä sopivia ja lasten saatavilla olevia leikkivälineitä ja materiaaleja. Oppimisympäristöjen tulee joustaa leikkien mukaan, sillä leikit eivät välttämättä pysy paikallaan niille nimetyissä tiloissa.

Lasten kulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen auttaa henkilöstöä ymmärtämään lasten leikkejä. Myös erilaiset pelit ja digitaaliset välineet tarjoavat niihin monenlaisia mahdollisuuksia. Leikkiin kannustavassa oppimisympäristössä myös aikuinen on oppija. Henkilöstö keskustele leikin merkityksestä ja lasten leikkeihin liittyvistä havainnoista huoltajien kanssa. Tällä tavoin voidaan edistää leikkien jatkumista kotona tai varhaiskasvatuksessa.

HARTOLASSA

Leikki on yksi lapsen tärkeimmistä tavoista oppia ja oivaltaa. Leikissä hän saa erilaisia kokemuksia ja oppii roolien kautta eläytymään toisen ihmisen asemaan. Leikissä lapsi oppii sääntöjä, jotka liittyvät rooleihin, lasten välisiin suhteisiin, leikkitilanteisiin ja juoneen. Aikuiset luovat toimintakulttuurin ja leikkiympäristön, joka mahdollistaa leikin. Lapsi osallistuu aktiivisesti leikkiympäristön suunnitteluun ja luomiseen. Lelut ja muut leikeissä tarvittavat välineet ovat helposti saatavilla.

Aikuiset ovat leikissä läsnä havainnoiden ja auttaen tarvittaessa leikin aloittamisessa. He huolehtivat, että kaikki lapset pääsevät mukaan ja tarvittaessa tukevat lasta hänelle haasteellisissa leikkitilanteissa. Aikuiset voivat toimia malleina, sekä rikastaa ja laajentaa leikkiä

tuomalla siihen uusia ulottuvuuksia. Leikissä voidaan käyttää apuna kuvia ja aikuinen voi kielellisesti tulkita ja sanoittaa leikkitilanteessa tapahtuvia käänteitä väärinymmärrysten ehkäisemiseksi. Aikuisen tehtävänä on rikastaa leikkiä ja mahdollistaa lapsen osallisuus, elämys ja ilo myös ilman yhteistä kieltä.

Lapset saavat tuoda leikkejä ja lelupäivinä leluja kotoa varhaiskasvatukseen. Unilelu voi olla lapsen mukana varhaiskasvatuksessa.

4.5 Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja eheytetyn pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti. Oppimisen alueet on ryhmitelty esiopetussuunnitelman perusteiden⁸⁴ mukaisesti viideksi kokonaisuudeksi:

- Kielten rikas maailma
- Ilmaisun monet muodot
- Minä ja meidän yhteisömme
- Tutkin ja toimin ympäristössäni
- Kasvan, liikun ja kehityn.

Eheytetty pedagoginen toiminta mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisen tarkastelun ja tutkimisen. Lasten mielenkiinnon kohteet ja kysymykset ovat toiminnan keskeinen lähtökohta. Aihepiirit voivat nousta esimerkiksi leikeistä, saduista, retkistä tai spontaaneista vuorovaikutustilanteista lasten ja henkilöstön kesken tai lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tapa, jolla oppimisen alueiden tavoitteita käsitellään, vaihtelee valittujen aihepiirien, tilanteiden ja lasten oppimisen mukaan. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että pedagoginen toiminta edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista.

Kielten rikas maailma

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten **kielellisten taitojen** ja **valmiuksien** sekä **kielellisten identiteettien** kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (luku 2.7). Lisäksi se on yhteydessä muun muassa lasten

---

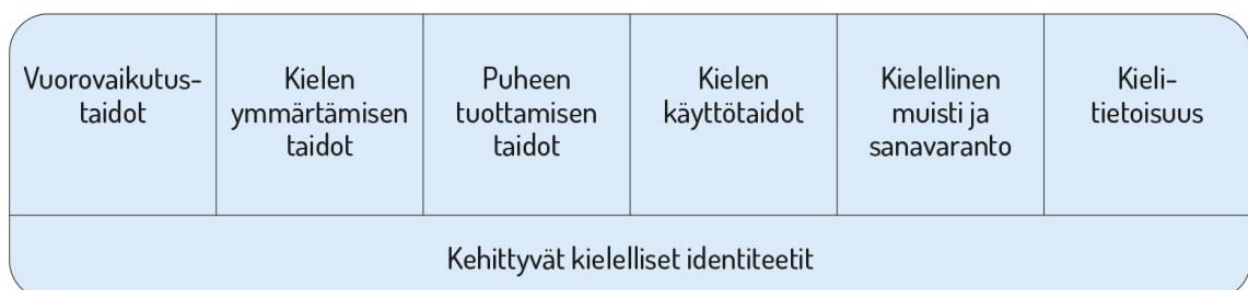
⁸⁴ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan.

Lapset voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä, joiden kehittyminen ja käyttäminen voi olla tilanteittain eriytynyttä. Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia varhaiskasvatuksessa käsitellään luvussa 4.6.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että saman ikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. **Kielelliset identiteetit kehittyvät**, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

Kuvio 2. Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa

Vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Henkilöstön sensitiivisyys ja reagointi myös lasten non-verbaaleihin viesteihin on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoimaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa.

Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia.

Lasten **puheen tuottamisen taitojen** kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Tämä auttaa lapsia käyttämään ja ymmärtämään puhuttua kieltä. Lasten kanssa kiinnitetään vähitellen huomiota myös äänensävyihin ja äänenpainoihin.

Lasten **kielen käyttötaitoja** ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Tavoitteena on tilannetietoisien kielen käytön vahvistuminen. Lasten kanssa harjoitellaan kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua. Lisäksi eläytyminen, huumorin käyttö sekä hyvien tapojen opettelu vahvistavat lasten kielen käyttötaitoja. Tutustuminen erilaisiin teksteihin tukee kielen käyttötaitojen kehittymistä ja auttaa lapsia havaitsemaan puhutun ja kirjoitetun kielen eroja.

Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun heidän **kielellinen muistinsa** ja **sanavarantonsa** laajenee. Henkilöstön tehtävä on tukea tietoisesti tätä kehitystä. Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esimerkiksi lorujen ja laululeikkien käyttö. Kielellä leikittely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät lasten kielellisen muistin ja sanavarannon kehittymistä. Kiireetön keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden kerronta tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä asiayhteyksissä.

Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten **kielitietoisuuden kehittymistä**. Henkilöstön tehtävänä on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä vähitellen myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielen havainnoinnin ja tutkimisen avulla suunnataan lasten huomiota sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänteisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikillisesti.

Varhaiskasvatuksessa käytetään rikkaita ja vaihtelevia tekstejä. Lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, auditiivisiä ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä.

HARTOLASSA

Pieni lapsi ilmaisee itseään kokonaisvaltaisesti kommunikoivien elein, ilmein ja liikkein. Hän oppii kielen arkisissa tilanteissa jäljittelemällä ja olemalla vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Kieli on vuorovaikutuksen, ajattelun, ymmärtämisen ja oppimisen väline. Aikuinen tukee lapsen kielen kehitystä esim. olemalla kiinnostunut lapsen kiinnostuksen kohteista, käyttämällä hyväksi arkisia tilanteita, sanoittamalla omaa ja lapsen toimintaa, sekä käyttämällä kuvia apuna ja muistin tukena. Lapsen sana- ja käsitevarasto laajenee, kun aikuinen nimeää esineitä ja asioita, lapsen kanssa katsotaan kuvia, keskustellaan niistä ja luetaan erilaisia tekstejä, loruja, riimejä ja runoja. Kerrotaan lapselle satuja ja tarinoita. Lapsen kanssa keskustellaan hänen toiveistaan, tunteistaan ja mielipiteistään.

Kieli on paitsi puhumista, myös kuuntelemista ja vuorottelua. Harjoitellaan kertomista, kysymistä ja vastaamista, sekä keskustelemista ryhmän jäsenenä. Nukketeatteri ja pöytäteatteri ovat menetelmiä, joiden avulla lapsi oppii esim. vuorovaikutustaitoja. Leikissä lapsi harjoittelee vuorovaikutusta ja ilmaisua sekä oppii vertaisilta. Tukemalla lapsen leikkimistä ja rikastamalla sitä aikuinen edesauttaa lapsen oppimista.

Lapsen luontaista kiinnostusta kieleen tuetaan ja tarjotaan mahdollisuuksia kielellä leikkittelyyn, sekä monipuolisiin elämyksiin kielen parissa. Harjoitellaan esim. kuullun erottelua, kuullun ymmärtämistä ja kuullun mieleen palauttamista. Opetellaan kuuntelemaan lasten nimien alkuaäänteitä ja tunnistamaan kirjaimia. Lapsi näkee kirjoitettua tekstiä. Hän kuulee puhetta, joka muuttuu kirjoitukseksi ja näkee kirjoitusta, joka muuttuu puheeksi. Harjoitellaan monipuolisesti lukemaan ja kirjoittamaan oppimisen valmiuksia, mistä tarkemmin Hartolan esiopetuksen opetussuunnitelmassa.

Ilmaisun monet muodot

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten **musiikillisen, kuvallisen** sekä **sanallisen** ja **kehollisen ilmaisun** kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvaa sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla.

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja muuta kulttuuria. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille

annetaan riittävästi aikaa ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.

Varhaiskasvatuksen **musiikillisen ilmaisun** tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisia kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsia ohjataan elämykselliseen kuuntelemiseen ja ääniympäristön havainnointiin. Lasten valmiudet hahmottaa musiikkia sekä äänen kestoa, tasoa, sointiväriä ja voimaa kehittyvät leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta. Heidän kanssaan lauletaan, loruillaan, kokeillaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja kehosoittamisesta. Lapsia rohkaistaan käyttämään mielikuvitustaan ja ilmaisemaan musiikin herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi kertoen, kuvallisesti ilmaisten tai tanssien. Lapset saavat myös kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteiden tuomasta onnistumisen ilosta.

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Lapset harjoittavat kuvallista ajatteluaan, havainnointiaan ja kuvien tulkintaa monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja kehitetään moniaistisesti sekä yhteyksiä muihin ilmaisun muotoihin rakentaen. Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tekemiään kuvia, taideteoksia, mediasisältöjä, esineitä sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta harjoitellaan käsityöllisen toiminnan kuten muovailun, rakentelun, ompelun ja nikkaroinnin avulla. Käsityöllisen toiminnan ja ilmaisun tavoitteena on tarjota lapsille tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia itse kokeilla, tutkia ja yhdistellä erilaisia pehmeitä ja kovia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia tekniikoita. Lapset saavat ideoida ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä. Lasten käsityöllisessä toiminnassa voidaan tarkastella ja hyödyntää sekä lasten taustoihin liittyviä että paikallisia käsityöperinteitä.

Lapsia rohkaistaan **sanalliseen ja keholliseen ilmaisuun** esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin keinoin. Tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemukseen, ilmaisuun ja viestintään. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työestetään yhdessä. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta, toteutetusta ja arvioidusta luovasta

prosessista. Toiminnassa hyödynnetään monipuolisesti esimerkiksi lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta.

HARTOLASSA

Ilmaisu sisältää musiikin, kuvallisen, sanallisen ja kehollisen ilmaisun. Lapselle tarjotaan mahdollisuus nähdä, kokea ja kokeilla, mikä opettaa lasta arvostamaan kulttuuria, sekä vahvistaa lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa sitä. Taiteellinen ilmaisu kaikkia aisteja hyväksi käyttäen antaa lapselle keinoja hahmottaa maailmaa. Taidekasvatus voi olla suunniteltua ja spontaania toimintaa, joka hyödyntää erilaiset työtavat, oppimisympäristöt ja lähiympäristön kulttuuritarjonnan.

Lasten kanssa lauletaan, kuunnellaan musiikkia, liikutaan ja tanssitaan musiikin mukaan, leikitään laululeikkejä ja kokeillaan (rytmi)soittimia. Kehosoittimilla lapset saavat kokemuksia perussykkeestä ja sanarytmeistä. Tehdään pienimuotoisia omia tuotoksia ja esityksiä juhliin. Musiikki ei ole vain ihmisen (soittimilla) tuottamia ääniä. Se sisältää myös hiljaisuuden. On tärkeää opetella kuuntelemaan hiljaisuutta.

Kuvallisen ilmaisun työtapoja ovat esim. maalaaminen ja piirtäminen. Muovailu, rakentelu ja ompelu kehittävät suunnittelutaitoja, luovaa ongelmanratkaisua, hienomotoriikkaa, sekä rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta. Lapsi saa kokea tekemisen ja oivaltamisen iloa ja näkee omien kättensä jäljen. Lapset voivat kertoa ja kuvailla ajatuksiaan kuvallisin viestein ja tehdä pienimuotoisia mediaesityksiä. Havainnoidaan yhdessä lasten tuotoksia, taidetta, mediasisältöjä, esineitä, sekä luonnon ja rakennetun ympäristön kohteita ja keskustellaan siitä millaisia tunteita ne herättävät. Lasten kanssa havainnoidaan värejä, muotoja ja materiaaleja.

Lapselle tarjotaan monipuoliset mahdollisuudet kielelliseen ja keholliseen kokemiseen, ilmaisuun ja viestintään. Hyödynnetään lastenkirjallisuus, sanataide ja teatterin eri muodot, sekä leikki, draama, tanssi ja sirkus. Hyödynnetään lähiympäristön mahdollisuudet, mm. museo, Maila Talvion salonki, kirjasto, koulun järjestämät konsertit ja muu varhaiskasvatusikäisille sopiva tarjonta.

Minä ja meidän yhteisömme

Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään **eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden** sekä median näkökulmista. Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Minä ja meidän yhteisömme -oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen

osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (luku 2.7).

Eettisen ajattelun taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Teemat voivat liittyä esimerkiksi ystäväyyteen, oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen tai pelon, surun ja ilon aiheisiin. Eettisiä kysymyksiä käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntea olonsa turvalliseksi ja hyväksytyksi. Lasten kanssa pohditaan myös ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita.

Varhaiskasvatuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat ensisijaisesti lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Uskonnotuutta tarkastellaan katsomusten rinnalla. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenkiertoon liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet, kuten pukeutuminen tai ruokailu. Lasten ihmettelylle annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämänskysymyksiä.

Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Katsomuskasvatus tukee muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (ks. luku 2.7).

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja ympäristöt. Lisäksi voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään. Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla.

Nykyhetkeä tarkastellaan käsittelemällä lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankohtaisia asioita. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Tavoitteena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia.

Menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja sitä, miten voimme vaikuttaa suotuisan tulevaisuuden toteutumiseen. Tulevaisuuden pohdinta voi liittyä esimerkiksi

tulevan vuodenajan leikkien tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammattien kautta.

Varhaiskasvatuksessa **mediakasvatuksen** tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lasten elämään liittyvää mediasisältöä ja sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen huomioon oma ja toisten hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.

HARTOLASSA

Yhteisöt syntyvät ihmisten vuorovaikutuksen tuloksena. Varhaiskasvatusyhteisön kaikki jäsenet voivat vaikuttaa sen toimintaan. Vaikutusvalta sitouttaa ja vastuuttaa jäseniä.

Varhaiskasvatusyhteisöllä on yhteisesti sovitut perustellut säännöt. Aikuiset luovat yhteisön turvallisen ilmapiirin, jossa tunteiden ilmaiseminen on sallittua. Yhdessä opetellaan tunnistamaan tunteita, nimeämään niitä ja harjoitellaan tunteiden säätelyä. Aikuiset tukevat lasten ystävyysuhteita ja huolehtivat, että kukaan ei jää leikkien ulkopuolelle. Aikuiset huolehtivat myös siitä, että kukaan ei kiusaa.

Harjoitellaan ristiriitojen ratkaisemista ja toisten huomioon ottamista käytännön tilanteissa, draaman, sekä nukke- ja pöytäteatterin keinoin. Keskustellaan tilanteista ja pohditaan lasten kanssa, mikä on oikein / väärin. Vietetään synttäreitä ja vuoden kiertoon liittyviä juhlia. Kutsutaan isovanhempia isovanhempien juhliin ja seuraamaan lapsen varhaiskasvatuspäivää, tutustutaan oman suvun ja kylän historiaan, sekä leikitään perinneleikkejä. Tarkastellaan perheiden moninaisuutta keskustellen, piirtäen ja lehdistä leikattujen kuvien tai valokuvien kautta. Tutustutaan lähiympäristöön ja vanhempien työpaikkoihin ja keskustellaan ammateista, erilaisista töistä ja lapsen tulevaisuuden haaveista. Luodaan tulevaisuuden maailma mielikuvituksen kautta. Järjestetään pienimuotoisia tapahtumia ja osallistutaan muiden järjestämiin tapahtumiin. Tehdään toimintamuodoille omat vuosikellot, joissa on kunkin yksikön tärkeät tapahtumat.

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten **matemaattisen ajattelun** kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös **ympäristökasvatusta** ja **teknologiakasvatusta**. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa **matemaattisen ajattelunsa** eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja lähiympäristössä ilmeneviin muotoihin, määriin ja muutoksiin. Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan ilmaisemalla ja tarkastelemalla niitä esimerkiksi kehollisesti tai eri välineiden ja kuvien avulla. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia luokitella, vertailla ja asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia ja muutoksia. Lapsia kannustetaan myös oppimisympäristöön liittyvien ongelmien löytämisessä, pohtimisessa ja päättelyssä sekä ratkaisujen etsimisessä.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa, esimerkiksi leikkiä ja lapsia houkuttelevia materiaaleja hyödyntäen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä ja taitojen karttuessa liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukujonotaitoja ja nimeämistä voidaan kehittää esimerkiksi lorujen ja riimien avulla. Lasten kanssa kokeillaan mittaamista ja harjoitellaan sijainti- ja suhdekäsitteitä esimerkiksi liikuntaleikeissä, piirtäen tai eri välineiden avulla.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tilan ja tason hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan kappaleita ja muotoja sekä leikkimään niillä. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Aikakäsitettä avataan esimerkiksi vuorokauden- ja vuodenaikoja havainnoimalla.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestäväää elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä.

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla opetellaan ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoittelu vahvistaa luonnon tuntemusta. Lasten kanssa opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto voi olla myös esteettisen kokemuksen ja rauhoittumisen paikka.

Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestäväää elämäntapaa kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittamista. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen

esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin.

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä.

Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan tietoteknologisiin laitteisiin sekä niiden toimintaan. Erityistä huomiota kiinnitetään koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoitaan esimerkiksi rakennellen eri materiaaleista sekä kokeilla eri laitteiden toimintaa. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä. Tavoite on, että lasten omakohtaisten kokemusten myötä herää ymmärrys siitä, että teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön teknologisia ratkaisuja, esimerkiksi leluja, ja tutkia niiden toimintaperiaatteita.

HARTOLASSA

Matematiikka on tapa ajatella, hahmottaa ja jäsentää ympäröivää maailmaa, minkä lisäksi matematiikka on osa jokapäiväistä elämää. Lapsi kohtaa matematiikkaa jo varhain ympäristöä tutkimalla leikin, kysymysten, toiminnan ja kokemusten kautta. Lapsi rakentelee, hahmottelee, luokittelee, vertailee, mittailee, arvaa, arvioi, laskee ja pohtii asioiden keskinäisiä suhteita, sekä ratkaisee matemaattisia pulmia. Aikuinen ohjaa lapsen ajattelua esittämällä kysymyksiä ja antamalla vihjeitä. Arjen leikit, pelit ja perushoitotilanteet ovat luonnollisia tilanteita tutustua matematiikkaan suunniteltujen oppimis- ja toimintatuokioiden lisäksi.

Luonnontieteen tavoitteena on opettaa lasta arvostamaan luontoa ja elinpiiriä. Lähtökohtana ovat lapsen uteliaisuus ja kiinnostus ympäristöä kohtaan, sekä lapsen havainnot ja kokemukset. Taataan lapselle riittävästi mahdollisuuksia liikkua lähiympäristössä. Retkillä voidaan etsiä, löytää, näyttää, havainnoida, nimetä ja kokeilla. Keskeisiä oppimistavoitteita ovat kunnioittava, myönteinen, vastuuntuntoinen ja suojeleva suhtautumistapa luontoa kohtaan, kierrätys ja säästävä kulutus, turvallinen luonnossa liikkuminen, sekä vuodenaikojen ja sään seuraaminen.

Kasvan, liikun ja kehityn

Kasvan, liikun ja kehityn -oppimisen alueeseen sisältyy **liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti sekä kokemaan liikunnan iloa. Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikuntaan sekä sisällä että ulkona. Liikuntakasvatuksen tulee olla säännöllistä, ja lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista. Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveelle kasvulle, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisellä aktiivisuudella tarkoitetaan erilaisia ja kuormittavuudeltaan eritasoisia liikunnan tapoja, kuten leikkimistä sisällä ja ulkona, retkeilyä sekä ohjattuja liikuntatuokioita. Ryhmässä liikkuminen kehittää lasten sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutus- ja itsesääätelytaitoja. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen päivää. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikkumisen tulee vaihdella luontevasti kestoaltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä, kuten perinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikojia tulee hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kullekin vuodenaikalle tyypillisiä tapoja ulkoilla.

Säännöllisellä ja ohjatulla liikunnalla on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi on tärkeää. Henkilöstön tulee suunnitella päivän rakenne, sisä- ja ulkoympäristö sekä toiminnan sisällöt niin, että lapset voivat monipuolisesti nauttia liikkumisesta eri tilanteissa. Liikuntavälineiden tulee olla lasten käytettävissä myös omaehtoisen liikunnan ja leikin aikana. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan liikuntavälineiden turvallisuus.

Ruokakasvatuksen tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapsia ohjataan omatoimiseen ruokailuun ja monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriahetket järjestetään kiireettömässä ilmapiirissä opetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syömisen kulttuuria. Eri aistien avulla ja tutkimalla tutustutaan ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin. Ruoasta keskusteleminen, tarinat ja laulut edistävät lasten ruokasanaston kehittymistä.

Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa **terveyteen** ja **turvallisuuteen** liittyviä asioita. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan. Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkityksestä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa. Näitä voivat olla muun muassa pukeutumis-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet.

Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä.

HARTOLASSA

Liikunta edistää oppimista, hyvinvointia, terveyttä ja tukee itsetunnon kehittymistä. Lapset nauttivat liikunnasta, tuntevat siitä iloa ja saavat monenlaisia kokemuksia ja elämyksiä sen kautta. Liikunnallinen elämäntapa opitaan lapsena. Motorisia perustaitoja (esim. kiipeäminen, juokseminen, ryömiminen, konttaaminen, hyppääminen, heittäminen, kiinni ottaminen, pallon lyönti ja potkaiseminen) harjoitellaan varhaiskasvatuksessa leikinomaisesti.

Varhaiskasvatuksessa lapset saavat päivittäin liikkua sisällä ja ulkona sekä omaehtoisesti että ohjatusti. Odotustilanteet voidaan muuttaa liikunnallisiksi erilaisin leikein ja harjoittein. Istumista vältetään ja vaihdellaan työskentelyasentoja. Lauluhetkillä istumisen sijaan kaikki liikkuvat musiikin mukaan ja leikkivät laululeikkejä.

Pihalla voidaan parhaiten liikkua vauhdikkaasti, leikkiä perinneleikkejä ja pelata pihapelejä. Lähiympäristön metsiä, liikuntapaikkoja ja puistoa hyödynnetään ahkerasti lasten liikuttamisessa. Järjestetään pienimuotoisia liikuntatapahtumia. Vuodenaikojen vaihtelu tarjoaa mahdollisuuden erilaisiin liikuntamuotoihin. Aikuiset toimivat malleina, jotka kannustavat ja motivoivat lapsia liikkumaan. Henkilöstön positiivinen asenne ja tahtotila ovat edellytyksenä, että lasten annetaan liikkua eri tilanteissa ja paikoissa ilman turhia rajoituksia ja kieltoja. Varhaiskasvatus hyödyntää tietoa ja välineitä, joita on saatu osallistumalla erilaisiin hankkeisiin.

Ruokakasvatus on olennainen osa lapsen varhaiskasvatuspäivää. Ennen ruokailua pestään kädet. Ruokailutilanne rauhoitetaan istumalla omilla paikoilla. Harjoitellaan hillittyä pöytäkeskustelua, toisten huomioimista ja hyviä pöytätapoja. Lapsi harjoittelee ottamaan sopivan määrän ruokaa, voitelemaan leivän ja kaatamaan juoman. Vieraisiin makuihin tottuminen vie aikaa. Lapsille tarjotaan monipuolisesti erilaisia ruokia ja kannustetaan heitä maistelemaan uusia makuja. Pienimmät lapset harjoittelevat syömään itse karkeaa ruokaa. Heitä autetaan tarpeen mukaan. Juhlapyhät tarjoavat luonnollisen tilaisuuden tutustua oman maan perinneruokakulttuuriin. Tutustutaan muiden maiden ruokakulttuureihin.

Lasten terveyden perusasiat ovat terveellinen riittävä ravinto, liikunta ja lepo. Lasten terveydestä ja turvallisuudesta huolehditaan, niihin liittyviä asioita harjoitellaan ja opetetaan sekä teoriassa että käytännössä. Käsien pesun merkitystä korostetaan joka tilanteessa, ja sitä myös harjoitellaan. Kädet pestään aina aamulla varhaiskasvatukseen tullessa, wc- käynnin jälkeen, ennen ruokailua, ulkoilun jälkeen ja muulloinkin kun on tarvetta.

Lapsilla on sisätossut liukastumisen estämiseksi, sekä säänmukaiset ulkovaatteet. Liikuttaessa piha-alueen ulkopuolella käytetään turvaliivejä. Varhaiskasvatuksessa noudatetaan yhdessä sovittuja sääntöjä ja niiden noudattamista valvotaan. Lapset ovat joka tilanteessa koulutetun henkilöstön valvonnassa. Lapset leikkivät ja toimivat iänmukaisilla leluilla, liikuntavälineillä ja tarvikkeilla. Niiden kunto tarkastetaan säännöllisesti. Tapaturmia voidaan ennaltaehkäistä harjoittelemalla motorisia taitoja. Lapset saavat harjoitella ja kokeilla erilaisia asioita aikuisen valvonnassa. Piha-alue tarkastetaan päivittäin, ettei siellä ole mitään lapsille kuulumatonta.

Lapsen saa hakea varhaiskasvatuksesta vain huoltaja tai henkilö, jolle huoltaja on antanut kirjallisen luvan. Terveysten ja turvallisuuteen kuuluvat myös rakennukset, joissa lapsi viettää varhaiskasvatuspäivänsä. Rakennusten kunnosta pidetään huolta. Toimintamuodoissa on ajan tasalla olevat turvallisuussuunnitelmat. Henkilöstö käy läpi turvallisuuteen liittyviä kysymyksiä ja poistumisharjoituksia järjestetään säännöllisesti.

4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kieleen ja kulttuuriin liittyvien näkökohtien katsotaan koskevan jokaista varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisöä myönteisellä tavalla rikastuttavana. Kieli- ja kulttuuritietoisessa varhaiskasvatuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta.

Varhaiskasvatustilain mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Viittomakieltä käyttävälle lapselle voidaan antaa varhaiskasvatusta viittomakielellä. Varhaiskasvatusta voidaan antaa myös romanikielellä.⁸⁵ Varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tällöin tulee huolehtia myös lasten äidinkielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymisen tukemisesta. Henkilöstön, huoltajien ja eri kulttuuriyhteisöjen keskinäisellä yhteistyöllä edistetään lasten ja perheiden kulttuuriperinteen jatkumista ja tuetaan lasten mahdollisuutta ilmentää omia kulttuuritaustojaan. Kaksi- ja monikielisissä ympäristöissä lapsia rohkaistaan vuorovaikutukseen.

Varhaiskasvatukseen osallistuu lapsia, jotka puhuvat äidinkielenään sekä **ruotsia** että **suomea**. Näiden kaksikielisten lasten kielellisen kehityksen sekä identiteettien kehityksen kannalta on tärkeää, että molempia kieliä tuetaan ja lapsia kannustetaan niiden käyttöön.

Saamelaislasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jonka oikeuksista omaan kieleen ja kulttuuriin on säädetty perustuslaissa⁸⁶. Toiminnassa hyödynnetään lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Silloin kun varhaiskasvatus järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen kehittymistä, ymmärtämistä ja käyttöä. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, oppia saamen kieltä ja saamen kielellä. Henkilöstö vahvistaa saamen kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

⁸⁵ Varhaiskasvatustilain 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 88-89 sekä viittomakielilaki (359/2015)

⁸⁶ Suomen perustuslaki (731/1999) 17 § 3 momentti

Romanilasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten myönteistä identiteettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan sekä lisätä lasten osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi tuetaan lasten kielellistä kehitystä yhteistyössä lasten huoltajien ja romaniyhteisön kanssa. Mahdollisuuksien mukaan lapsille järjestetään tilaisuuksia käyttää ja omaksua romanikieltä. Henkilöstö vahvistaa romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Viittomakieltä käyttävien lasten varhaiskasvatus voidaan toteuttaa joko viittomakielisessä ryhmässä tai ryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakieli voi olla lapsen äidinkieli, ensikieli tai toinen kieli. Viittomakieltä käyttävät lapset voivat olla kuuroja, huonokuuloisia tai kuulevia. Viittomakielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä antamalla heille mahdollisuus käyttää ja omaksua suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä yhteistyössä huoltajien kanssa. Tavoitteena on myös lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä sekä vahvistaa lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisua ja viittomavarantoa.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti **vieraskielisten** ja **monikielisten** lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään tavoitteellisesti kielellisten taitojen ja valmiuksien osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Monipuolisten vuorovaikutustilanteiden ja oppimisympäristöjen avulla lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua suomea/ruotsia toisena kielenä. Suomen/ruotsin kielen omaksumisen lähtökohtana on arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuväline. Kielen ymmärtämisen- ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa. Lapsi saa valmiuksia havaintojen tekemiseen sekä oman ajattelunsa, tunteidensa ja mielipiteidensä ilmaisemiseen tilanteeseen ja itselleen sopivalla tavalla. Osa lapsista tutustuu suomalaiseen kulttuuriin ja suomen/ruotsin kieleen vasta tullessaan varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatus tukee lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Huoltajille kerrotaan suomalaisen varhaiskasvatustoiminnan tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai -kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä.

Lapsille järjestetään mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia käyttää ja omaksua myös omaa äidinkieltään tai omia äidinkieliään. Oma äidinkieli sekä suomen/ruotsin oppiminen toisena kielenä rakentavat pohjaa lasten toiminnalliselle kaksi- ja monikielisyydelle. Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkkia, jolla varmistetaan molemminpuolinen ymmärrys.

HARTOLASSA

Varhaiskasvatus eri kieli- ja kulttuuriryhmistä tuleville lapsille järjestetään ensisijaisesti päiväkotia Vantussa. Lapsi toimii ryhmän jäsenenä ja oppii vertaisilta. Monet leikit ja yhteiset toiminnot onnistuvat ilman yhteistä kieltä. Apuna voidaan käyttää esim. elekieltä, kehonkieltä ja kuvia. Pedagogiset toimintatavat suunnitellaan ottaen huomioon lapsen yksilölliset tarpeet. Lapsi oppii suomen kieltä arjen tilanteissa ja vuorovaikutuksessa toisten lasten ja aikuisten kanssa. Lapsen sosiaalisia kontakteja tuetaan ja aikuinen ohjaa leikkiä ja toimintaa, että hän pääsee osallistumaan. Lapsen vanhempia tuetaan ja kannustetaan säilyttämään ja kehittämään lapsen äidinkieltä.

Kaksikielinen varhaiskasvatus

Kaksikielisen varhaiskasvatuksen järjestäminen perustuu kunnan tai yksityisen toimijan päätökseen. Kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on hyödyntää lasten varhaisen kielenoppimisen herkkyyksensä tarjoamalla lapsille tavanomaista monipuolisempaa kielikasvatusta. Lapsille tarjotaan tilaisuuksia omaksua kieliä ja käyttää niitä toiminnallisesti ja leikinomaisesti. Samalla luodaan pohjaa elinikäiselle kielten opiskelulle. Tavoitteena on, että toiminta monikielisessä ympäristössä herättää lasten kielellisen uteliaisuuden ja kokeilunhalun. Myös monenlaiset kulttuurit kohtaavat luontevasti tällä tavoin järjestetyssä varhaiskasvatuksessa.

Kaksikielinen varhaiskasvatus jaetaan laajamittaiseen ja suppeampaan. Suppeamman kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on herättää lasten mielenkiinto ja myönteinen asenne kieliä kohtaan. Laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa pyritään luomaan lapsille valmiuksia toimia kaksi- tai monikielisessä ympäristössä.

Laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy varhaiskasvatuksessa

Ruotsinkielistä kielikylpyä voidaan järjestää suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa ja suomenkielistä kielikylpyä ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa. Lisäksi sekä suomen- että ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa voidaan järjestää saamenkielistä kielikylpyä. Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy on ohjelma, joka alkaa varhaiskasvatuksessa ja jatkuu perusopetuksen loppuun. Varhaiskasvatuksen kieli, esiopetuksen ja koulun opetuskieli sekä toinen kotimainen tai saamen kieli muodostavat kokonaisuuden. Varhaiskasvatus toteutetaan pääosin kielikylpykielillä. Lasten äidinkielen tai äidinkielten taitojen kehittymistä tuetaan yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa. Toiminnassa pyritään siihen, että kukin henkilöstöön kuuluva käyttää johdonmukaisesti vain yhtä kieltä: joko kielikylpykieltä tai kieltä, jolla varhaiskasvatus on järjestetty. Lapsia kannustetaan kielikylpykielen käyttöön, mutta heillä tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään. Tavoitteena on valmius siirtyä kielikylpynä toteutettuun esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen.

Muu laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Muussa laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa osa toiminnasta (vähintään 25 %) toteutetaan jollakin muulla kielellä kuin varhaiskasvatuslaissa säädetyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Jotkut lapsista voivat puhua kyseistä kieltä äidinkielenään. Toiminta suunnitellaan siten, että eri kieliryhmät saavat kielen kehitykselleen tarvittavaa tukea. Ryhmissä voi olla myös lapsia, joille kumpikaan varhaiskasvatuksessa käytettävä kieli ei ole äidinkieli. Varhaiskasvatuksen järjestäjä harkitsee tapauskohtaisesti huoltajan kanssa keskustellen, milloin tällainen järjestely tukee lapsen kehitystä.

Kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa toiminta suunnitellaan niin, että kahdella kielellä toteutetusta varhaiskasvatuksesta muodostuu kokonaisuus, jossa molemmat kielet ovat läsnä ja kehittyvät vähitellen henkilöstön mallintamisen ja lasten aktiivisen toiminnan kautta. Mikäli mahdollista, kukin henkilöstöön kuuluva jäsen käyttää vain jompaakumpaa kieltä aktiivisesti. Lapsella tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään, suomeksi tai ruotsiksi. Lapsia kannustetaan molempien kielten käyttöön. Tavoitteena on valmius siirtyä joko kaksikieliseen tai suomen-/ruotsinkieliseen esiopetukseen ja perusopetukseen.

Suppeampi kaksikielinen varhaiskasvatus

Kielirikasteinen varhaiskasvatus

Kielirikasteisella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan varhaiskasvatusta, jossa alle 25 prosenttia toiminnasta järjestetään säännöllisesti ja suunnitellusti jollakin muulla kuin varhaiskasvatuslaissa määritellyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Tavoitteena on kieltenoppimisen tukeminen, lasten motivoiminen ja kielivalintojen monipuolistaminen. Lisäksi tavoitteena voi olla siirtyminen kielirikasteiseen tai muuhun kaksikieliseen esi- ja perusopetukseen tai muulla tavalla varhennettuun kieltenopetukseen.

Kielipesä

Kielipesätoiminnalla tarkoitetaan varhaiskasvatuksessa toimintaa, jossa vahvistetaan lasten tietämystä omasta kulttuuristaan ja tarjotaan mahdollisuus oppia perheessä tai suvussa puhuttua uhanalaista vähemmistökieltä tai alkuperäiskansan kieltä. Kielipesätoiminnan periaatteet voivat olla kielikylyn kaltaisia.

HARTOLASSA

Hartolassa ei järjestetä kaksikielistä varhaiskasvatusta.

5. Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki

Varhaiskasvatuksessa lapsen kehitystä ja oppimista tuetaan lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla. Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen aikana sekä lapsen aloittaessa esiopetuksen.

5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet

Kehityksen ja oppimisen tuki on osa laadukasta varhaiskasvatuksen toimintaa ja kuuluu kaikille sitä tarvitseville lapsille. Varhaiskasvatuksessa tunnustetaan lapsen tuen tarve ja järjestetään tarkoituksenmukaista tukea tarpeen ilmettyä, tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä⁸⁷. Riittävän aikaisella ja oikein kohdennetulla tuella voidaan edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla voidaan ehkäistä lapsen ongelmien syntymistä, kasvamista ja monimuotoistumista. Varhaiskasvatusta toteutetaan inklusion periaatteiden mukaisesti.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen ja kehitykseen liittyvät tarpeet. Kehityksen ja oppimisen tuki rakentuu lasten yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuksista. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä.

Lapsen tuen tarpeen havaitsemisessa sekä tuen suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa yhteistyö lapsen, huoltajan, varhaiskasvatuksen opettajan, varhaiskasvatuksen erityisopettajan sekä varhaiskasvatuksen muun henkilöstön kanssa on tärkeää. Tuen tarpeen havainnointi ja tuen antaminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työnkuviansa ja vastuidensa mukaan. Varhaiskasvatuksen erityisopettajien osaamista hyödynnetään tuen tarpeessa olevien lasten erityisopetus- ja kasvatustehtävissä sekä muun henkilöstön konsultoinnissa ja ohjauksessa⁸⁸. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijat osallistuvat tarpeen mukaan lapsen tuen suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin⁸⁹. Varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä heidän tulee osallistua arvioinnin tekemiseen, jos tuen tarpeen arviointi edellyttää sitä⁹⁰.

---

⁸⁷ Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁸⁸ Varhaiskasvatuslaki 30 § ja HE 40/2018 vp, s.103

⁸⁹ Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁹⁰ Varhaiskasvatuslaki 23 §

Lapsen tarvitsema tuki kirjataan päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Siihen kirjataan lapsen kehityksen ja oppimisen tukeen liittyvät vastuut ja työnjako, tukitoimenpiteet sekä niiden toteuttamistapa ja arviointi⁹¹.

Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Tuki annetaan ensisijaisesti erilaisin joustavin järjestelyin lapsen omassa päiväkotitai perhepäivähoitoryhmässä. Lapsiryhmän kokoa arvioitaessa huomioidaan tukea tarvitsevien lasten etu ja tuen tarve ja se, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa⁹².

Varhaiskasvatuksessa voi olla lapsi- tai ryhmäkohtaisia avustajia, joiden tehtävänä on tukea lasta tai lapsia ryhmässä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa toimintaan. Lapsen edun vaatiessa tukea voidaan järjestää myös osittain tai kokonaan erityisryhmässä.⁹³

Tukea voidaan antaa myös avoimessa varhaiskasvatuksessa varhaiskasvatuksen järjestäjän päättämällä tavalla. Yhteistyössä huoltajien kanssa voidaan myös sopia, että lapsi siirtyy päiväkotiin säännölliseen varhaiskasvatukseen saadakseen tarvitsemaansa tukea.

HARTOLASSA

Jokainen lapsi on oikeutettu saamaan tukea kehitykseensä ja oppimiseensa. Ensisijaisesti lasta tuetaan pedagogisin keinoin ja järjestämällä oppimisympäristö tarkoituksenmukaiseksi. Sijoituspäätöksissä otetaan huomioon sekä lapsen yksilölliset tarpeet, että lapsiryhmä. Erityistä kasvatusta ja tukea tarvitsevat lapset pyritään sijoittamaan ensisijaisesti päiväkotiin, jossa henkilökunta on saanut koulutusta erityiskasvatukseen liittyen ja tottunut työskentelemään erityistä tukea tarvitsevien lasten kanssa. Henkilöstö saa työhönsä tukea kiertävältä varhaiserityisopettajalta (VEO). Varhaiskasvatuksen erityisopettaja työskentelee Hartolassa 2 päivää /kk.

Kuukausittain kokoontuu moniammatillinen lasten kuntoutusryhmä LaKu (esiopetuksessa vastaava ryhmä on OHR), johon kuuluvat terveydenhoitaja, sosiaalityöntekijä, puheterapeutti, toimintaterapeutti, psykologi ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan, varhaiskasvatuksen johtajan ja lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavan opettajan lisäksi. Tarvittaessa ryhmään voidaan kutsua muitakin asiantuntijoita. Ryhmässä voidaan suunnitella sekä koko ryhmää koskevia yhteisöllisiä asioita ja ratkaisuja liittyen mm. oppimisen edistämiseen, sosiaaliseen vastuullisuuteen, vuorovaikutukseen ja oppimisympäristön terveellisyyteen, turvallisuuteen ja esteettömyyteen. Huoltaja on aina paikalla, kun käsitellään yksittäisen lapsen asioita.

Hartolassa työskentelee osa-aikainen perhekuraattori, jolta varhaiskasvatuksessa olevat lapset ja lasten perheet voivat saada apua tarvitessaan. Myös psykologin ja puhe- sekä toimintaterapeutin palveluita on mahdollista saada.

---

⁹¹ Varhaiskasvatuslaki 23 §

⁹² Varhaiskasvatuslaki 34 ja 35 § sekä HE 40/2018 vp, s.105-106

⁹³ Varhaiskasvatuslaki 34 ja 35 §

5.2 Yhteistyö lapsen, huoltajan ja muiden asiantuntijoiden kanssa tuen aikana

Varhaiskasvatus järjestetään yhteistyössä lapsen ja huoltajan kanssa siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa⁹⁴. Huoltajan kanssa tehtävän yhteistyön merkitys korostuu erityisesti, kun lapsella on tuen tarvetta. Lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta, kuten lastenneuvolasta, kasvatus- ja perheneuvolasta tai vammaispalveluista. On tärkeää, että paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä.⁹⁵

Huoltajan kanssa keskustellaan tuen saamisen mahdollisuudesta ja tuen keskeisistä periaatteista. Hänen kanssaan sovitaan lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla.

Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajalle annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta. Lapsen tuen tavoitteet voidaan saavuttaa parhaiten silloin, kun kaikki osapuolet osallistuvat yhteistyöhön. Varhaiskasvatuksessa lapsi saa tarvitsemaansa kehityksen ja oppimisen tukea etunsa mukaisesti, vaikka huoltajat eivät sitoutuisikaan yhteistyöhön.⁹⁶

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Yhteistyökäytännöt ja periaatteet tulee sopia lastenneuvolan, lastensuojelun, kasvatus- ja perheneuvolan ja muiden sosiaalitoimen palvelujen kanssa niitä tilanteita varten, joissa neuvotellaan lapsen asioista tai edellytetään viranomaisten puuttumista. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä tulee noudattaa salassapitoa ja tietojen vaihtoa koskevia säännöksiä⁹⁷.

Varhaiskasvatusta järjestetään myös erikoissairaanhoidon piirissä. Varhaiskasvatuspalvelujen ja sairaalan tai muun laitoksen keskinäisellä yhteistyöllä varmistetaan varhaiskasvatuksen jatkuvuus lapsen kunnon ja jaksamisen mukaisesti. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen turvallisten ihmissuhteiden säilymiseen.

Vaikeasti vammaiset ja sairaat lapset voivat tarvita pidennettyä oppivelvollisuutta⁹⁸. Päätös pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden

---

⁹⁴ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti kohdat 1 ja 10

⁹⁵ Varhaiskasvatuslaki 7 § ja HE 40/2018 vp, s. 87-88

⁹⁶ Varhaiskasvatuslaki 3, 4, 40 ja 41 §

⁹⁷ Varhaiskasvatuslaki 40–42 §

⁹⁸ Perusopetuslaki (628/1998) 25 § 2 momentti

alkamista. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden toteuttamiseen liittyvistä seikoista. Pidennettyyn oppivelvollisuuteen liittyvistä päätöksistä ja toteuttamisen vaihtoehdoista määrätään Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa⁹⁹.

5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennalta pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työtapoilla. Näihin kuuluvat muun muassa suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, ryhmien joustava muuntelu ja oppimisympäristöjen muokkaaminen. Selkeä päiväjärjestys ja päivittäisten toimintojen rytmittäminen tukevat kaikkia lapsia.

Lapsen tuen tarve voi olla lyhytaikaista ja vähäistä. Silloin voi riittää yksittäinen tuen muoto tai järjestelyt, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman nopeasti ja varhaisessa vaiheessa. Osa lapsista tarvitsee enemmän ja säännöllistä tukea tai samanaikaisesti useita tuen muotoja toisiaan täydentävinä.

Varhaiskasvatuksessa lapselle voidaan antaa tukea monin tavoin. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tuki voi sisältää **pedagogisia, rakenteellisia ja hyvinvointia tukevia muita järjestelyjä. Pedagogisia järjestelyjä** ovat esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajan¹⁰⁰ konsultoiva tai jaksottainen tuki, lapsikohtainen ohjaaminen, tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä erityisten apuvälineiden sekä tieto- ja viestintäteknologian käyttö. Lapsen tukeen voi myös kuulua viittomien ja kuvien käyttö tai muu kielen ja kommunikoinnin tukeminen. **Rakenteellisia järjestelyjä** ovat muun muassa ryhmän lapsimäärän pienentäminen sekä henkilöstön mitoittamiseen tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut. **Hyvinvointia tukevia muita järjestelyjä** ovat esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio.

Kun tuen tarve johtuu lapsen vaikeasta vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästyisestä tai sosioemotionaaliseen kehitykseen liittyvästä tuen tarpeesta, tarvitsee lapsi yleensä kokoaikaista, jatkuvaa ja yksilöllistä tukea. Tällöin lapsella on usealla kehityksen osa-alueella haasteita tai jollakin alueella erittäin suuri tuen tarve. Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki vertaisryhmässä edellyttää suunnitelmallisuutta, erityisosaamista sekä mahdollisesti erilaisia järjestelyjä tai apuvälineitä. Lapsi tarvitsee apua ryhmässä toimimiseen, toiminnallista eriyttämistä sekä aikaa perustaitojen harjoitteluun. Tällöin tuki voi edellyttää henkilöstön erityispedagogisen tai sairaanhoidollisen osaamisen vahvistamista tai monialaista yhteistyötä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa.

---

⁹⁹ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, luku 5.5 Erityinen tuki

¹⁰⁰ Varhaiskasvatustilaki 30 §

Kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tukeminen edellyttää jatkuvaa havainnointia, dokumentointia ja arviointia lapsen tuen tarpeista ja toimenpiteiden vaikutuksista ja riittävydestä. Ensimmäiseksi tarkastellaan käytössä olevia toimintatapoja ja oppimisympäristöjä sekä niiden soveltuvuutta lapselle. Tarkastelun pohjalta arvioidaan, voidaanko näitä muuttamalla toteuttaa lapselle paremmin sopivia pedagogisia ratkaisuja. Arvioinnin ja sen pohjalta tapahtuvan tuen suunnittelun on hyvä perustua riittävän monialaiseen asiantuntemukseen.

HARTOLASSA

Varhaiskasvatuksen kasvun ja oppimisen tuen perustana on lapsen turvallinen arki ja hyvä arjen pedagogiikka. Riittävän aikaisella ja oikein kohdennetulla tuella edistetään lapsen kehitystä ja ennaltaehkäistään ongelmien syntymistä.

Varhaiskasvatuksessa olevan lapsen kehitystä ja oppimista havainnoidaan ja havainnot kirjataan pedagogiseen päiväkirjaan. Lapselle laaditussa varhaiskasvatussuunnitelmassa määritellään lapsen kehityksen ja oppimisen tavoitteet yhteistyössä huoltajan kanssa. Lapsi voi osallistua tähän ikätasonsa ja kykyjensä mukaisesti. Tavoitteiden perusteella tehdään pedagoginen suunnitelma oppimisympäristön ja toiminnan muokkaamiseksi niin, että tavoitteisiin päästäisiin.

Kun huoli lapsen kasvusta ja kehityksestä herää, keskustellaan havainnoista ensin huoltajien kanssa. Havaintojen perusteella lapselle laaditaan arvio tuen tarpeista. Lapsen tarvitsema tuki, tukitoimenpiteet ja niiden toteuttaminen, sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan, jonka laatimisesta vastaa varhaiskasvatuksen opettaja.

Lapsen tukitoimet toteutetaan mahdollisimman pitkälle joustavasti lapsen omassa varhaiskasvatusryhmässä. Koko kasvatushenkilöstö tukee lasta. Tuesta vastaa ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja VEO:n ohjeiden mukaan. Ensisijaisesti lasta tuetaan pedagogisin keinoin ja muokkaamalla oppimisympäristö ja toimintatavat niin, että lapsella on mahdollisuus kehittyä, oppia ja osallistua ryhmän toimintaan.

Muita tukimenettelyjä ovat esim. ryhmäavustajan tai henkilökohtaisen avustajan palvelut, ryhmäkoon pienentäminen, pienryhmät, yksilöohjaus, VEO:n tuki, sekä oppimista tukevan materiaalin, apuvälineiden ja kuvien käyttäminen.

Tarvittaessa varhaiskasvatuksen opettaja vie lapsen asian LaKu- ryhmään. Lapsen asian käsittelyyn osallistuvat vain ne ryhmän asiantuntijajäsenet, joita asia koskee. Varhaiskasvatuksen opettaja kutsuu huoltajan mukaan. Jos huoltaja ei pääse osallistumaan LaKu- ryhmän työskentelyyn, häneltä pyydetään kirjallinen lupa asian käsittelyyn. Varhaiskasvatuksen opettaja esittelee lapsen asian ryhmälle. Lasta kuullaan hänen kykyjensä mukaan. Työryhmä antaa konsultaatioapua henkilöstölle. Tuen tarpeen arvioinnissa voidaan tarvita myös asiantuntijoiden tutkimuksia. Työryhmä ohjaa lapsen tarvittaessa tutkimuksiin, sekä suunnittelee jatkotoimenpiteet. Tuen kannalta on tärkeää, että eri tahojen (varhaiskasvatus, esiopetus, kuntoutus) laatimista suunnitelmista kootaan yhtenäinen kokonaisuus. Työryhmän kokoontumisesta tehdään muistio.

Lapsen kehitykselle ja oppimiselle asetettujen tavoitteiden toteutumista seurataan ja arvioidaan säännöllisesti niiden päivittämiseksi. Arviointikeskustelu huoltajien kanssa käydään vähintään kerran vuodessa.

Tiedonsiirrosta huolehditaan lapsen siirtyessä toimintamuodosta toiseen tai varhaiskasvatuksesta esiopetukseen. Tarvittaessa voidaan järjestää tiedonsiirtopalaveri, johon huoltajan lisäksi osallistuvat ne työntekijät, joita asia koskee, sekä tarvittaessa erityisasiantuntijoita.

Yleensä erityisen tuen päätös tehdään aikaisintaan esiopetuksen aikana. Pidennettyä oppivelvollisuutta tarvitsevalle lapselle se tulee tehdä viisivuotiaana. Erityisen tuen päätös voidaan tehdä ennen esi- tai perusopetuksen alkamista tai esi- ja perusopetuksen aikana ilman sitä edeltävää pedagogista selvitystä ja tehostetun tuen antamista, jos psykologisen tai lääketieteellisen arvion perusteella ilmenee, että lapsen opetusta ei vamman, sairauden, kehityksen viivästymisen tai tunne-elämän häiriön tai muun vastaavan erityisen syyn vuoksi voida antaa muuten.

Jos erityisen tuen päätökseen liittyy esitys pidennettyyn oppivelvollisuuteen ottamisesta, toimitetaan pedagoginen selvitys, esitys erityiseen tukeen ottamisesta, sekä esitys pidennettyyn oppivelvollisuuteen ottamisesta rehtori - sivistystoimenjohtajalle päätöksen tekoa varten. Asiassa on kuultava kumpaakin huoltajaa, ja he vahvistavat allekirjoituksellaan kantansa esityslomakkeessa. Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevan lapsen oppivelvollisuus alkaa 6-vuotiaana, ja ennen sitä hän on oikeutettu saamaan esiopetusta.

Lapsen oppimisen polku jatkuu varhaiskasvatuksesta esikouluun. Tiedonsiirto toimii esikoulun ja koulun välillä ja tukitoimet jatkuvat tarvittaessa koulussa.

5.4 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki, tukitoimenpiteet ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Sen laadinnasta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettaja ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa. Huoltajan ja lapsen osallisuutta suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa tuetaan. Lapsen mielipide selvitetään ja huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa ja sitä arvioitaessa (luku 1.3).

Tuen toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan vähintään kerran vuodessa. Annetun tuen vaikuttavuutta tulee arvioida säännöllisesti, ja suunnitelmaa tulee muuttaa tarpeen mukaan. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen tulee kirjata ja tavoitteita muuttaa uutta tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet. Tuen

tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esiopetukseen osallistuvan lapsen kasvun ja oppimisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa.

Kun lapsi saa kehitykseensä ja oppimiseensa tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa tulee kirjata luvussa 1.3 kuvatun lisäksi seuraavat asiat:

Pedagogiset ja rakenteelliset ratkaisut

- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- henkilöstön mitoittamiseen ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut
- lapsen tukeen liittyvät ratkaisut esimerkiksi, toiminnan eriyttäminen, lapsikohtainen ohjaaminen, pienryhmätoiminta tai viittomien ja kuvien käyttö
- tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa
- lapsen tuen toteuttamisen vastuut
- erityisasiantuntijoiden, kuten varhaiskasvatuksen erityisopettajan palvelujen käyttö
- sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio
- mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut

Tuen seuranta ja arviointi

- tavoitteiden toteutumisen seuranta
- tukitoimien vaikutusten arviointi sekä arviointiajankohdat.

6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus

Kaikessa varhaiskasvatuksessa noudatetaan laissa, sopimuksissa ja näissä perusteissa varhaiskasvatukselle asetettuja yleisiä tavoitteita ja toimintaperiaatteita. Nämä tavoitteet ja toimintaperiaatteet koskevat myös vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi tarjota varhaiskasvatuspalvelua, joka perustuu vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen. Tällaisia ovat esimerkiksi Steiner-, Montessori-, Freinet- ja Reggio Emilia -pedagogiikat tai tiettyyn katsomukseen perustuva varhaiskasvatuspalvelu.

Huoltajan valitessa lapselleen vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvan varhaiskasvatuspalvelun, tulee huolehtia siitä, että huoltaja saa riittävästi tietoa toiminnan erityistavoitteista ja arvoista.

HARTOLASSA

Hartolassa ei järjestetä vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa

Toiminnan arvioinnin tarkoituksena on tukea varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelmien toteuttamista sekä varhaiskasvatuksen kehittämistä. Varhaiskasvatuslain mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin.¹⁰¹ Varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin tulee olla suunnitelmallista ja säännöllistä. Systemaattinen arviointi edellyttää järjestäjältä toimivaa arviointijärjestelmää. Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa.

7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen

Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on varhaiskasvatuksen kehittäminen sekä lasten kehityksen ja oppimisen edellytysten parantaminen¹⁰². Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman ja lasten varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen seuranta, säännöllinen arviointi ja kehittäminen ovat osa tätä tehtävää. Varhaiskasvatuksen toimintaa arvioidaan ja kehitetään kansallisen tason sekä järjestäjä-, yksikkö- ja yksilötason näkökulmista.

Kansallisen tason arvioinnin tehtävänä on tukea varhaiskasvatuksen järjestäjiä arviointia ja laadunhallintaa koskeissa asioissa. Kansallisen tason arvioinnit palvelevat varhaiskasvatuksen kehittämistä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti¹⁰³. Arviointitietoja voidaan hyödyntää myös kansainvälisissä vertailuissa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi säännöllisesti varhaiskasvatussuunnitelmia ja niiden toteutumista eri toimintamuodoissa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää järjestäjä- ja yksikötason arvioinnissa käytettävistä menettelytavoista. On tärkeää, että paikallisilla päättäjillä, huoltajilla sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ajantasaista tietoa varhaiskasvatuksen toteutumisesta ja sen laadusta. Keskeiset arviointitulokset tulee julkistaa¹⁰⁴. Järjestäjä- ja yksikötason arviointi on keskeinen osa varhaiskasvatuksen johtamista ja kehittämistä paikallisesti. Lapsille ja heidän huoltajilleen on järjestettävä mahdollisuus säännöllisesti osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin¹⁰⁵.

Henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Arvioinnin kohteena voi olla muun

---

¹⁰¹ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁰² Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁰³ Laki kansallisesta koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013) 1 § ja Varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin perusteet ja suositukset, Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen julkaisu 24:2018

¹⁰⁴ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁰⁵ Varhaiskasvatuslaki 20 §

muassa henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa, ryhmässä vallitseva ilmapiiri, pedagogiset työtavat, toiminnan sisältö tai oppimisympäristöt.

Yksilötason arviointi tarkoittaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arviointia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on tärkeää arvioida aina ennen sen päivittämistä tai uuden laatimista. Arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut toiminnan tavoitteet ja sopimukset on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman arviointi on myös osa lapsen oppimisen ja hyvinvoinnin tukea. Tätä arviointitehtävää kuvataan tarkemmin luvuissa 1 ja 5.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, kunkin luvun lopussa, olevat paikallisesti päätettävät asiat ohjaavat paikallisen suunnitelman laatimisessa sekä sen arvioinnin suunnittelussa ja toteuttamisessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkistaa varhaiskasvatussuunnitelmaansa ja parantaa sen laatua ja toimivuutta. Lisäksi paikalliset tarpeet ja kehittämistyön tulokset ohjaavat arviointia.

HARTOLASSA

Hartolan kunnan varhaiskasvatuksen laatua arvioidaan ja kehitetään jatkuvasti. Arvioinnin tavoitteena on selvittää lapsi- ja asiakaslähtöisen varhaiskasvatuksen toteutuminen, sekä varhaiskasvatuspalveluiden toimivuus. Arviointi on keskeinen osa laatua, sillä sen avulla mitataan toimintaa ja sen vaikuttavuutta. Arvioinnin avulla löydetään vahvuudet ja kehittämistarpeet.

Varhaiskasvatussyksiköiden laadun takaamisessa tärkeää on yhteistyö perheiden kanssa. Yhteisissä keskusteluissa henkilöstö kuulee perheiden näkemyksiä varhaiskasvatuksen laadusta. Päivittäinen toiminta varhaiskasvatussyksiköissä on varhaiskasvatuksen henkilöstön, lasten ja huoltajien yhteisen arvioinnin ja kehittämisen tulos.

Huoltajien palaute kerätään säännöllisesti arviointikeskusteluissa, vanhempainilloissa ja kyselyissä ja toimintaa kehitetään saadun palautteen perusteella. Henkilöstö tekee itsearviointia ja tiimit ja toimintamuodot arvioivat omaa toimintaansa. Lapsilta saadaan arviointia suullisesti, hymynaamoin ja kyselyin. Osallistutaan maakunnalliseen arviointiin ja ulkopuolelta tuleviin arviointeihin.

Maakunnallinen kysely toteutetaan joka toinen vuosi varhaiskasvatuksessa ja joka toinen vuosi esiopetuksessa. Varhaiskasvatuksen laatua arvioivat lapset, huoltajat ja varhaiskasvatuksen henkilöstö.

Laadun arviointia kehitetään seudullisesti Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen (Karvi) v. 2018 julkaiseman Varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin perusteet ja suositukset – asiakirjan mukaisesti.

